MEȘTERUL MANOLE

ANUL IV Nr. 1 — 4 IANUARIE-APRILIE 1942

MEȘTERUL MANOLE

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Directori: OVID CALEDONIU, VINTILĂ HORIA

Prim-Redactor: ION ȘIUGARIU

Grupul Revistei: V. Beneș, Mihai Beniuc, Emil Botta, M. Camilucci, Mihail Chirnoag, Paul Constantinescu, Laurențiu Fulga, Ion Frunzetti, Aurel Marin, Pericle-Martinescu, Constantin Micu, Horia Nițulescu, Grigore Popa, Axente Sever Popovici, Rudd Rybizski, Ștefan Stănescu, Mircea Streinul, Octav Șuluțiu.

CUPRINSUL:

— ANUL IV. NUMĂRUL 1-4, IANUARIE—APRILIE 1942 —

ION ȘIUGARIU: Aspectul jurnalistic în literatura modernă.
HORIA NIȚULESCU: Poeme: Etape, Humanum, Elegie pentru camaradul căzut.
MARCELLO CAMILUCCI: Fabule (Trad. de Vintilă Horia).
ȘTEFAN STĂNESCU: Inscripție pe o carte de versuri.
AL. HUSAR: Luceafărul și Meșterul Manole.
ION FRUNZETTI: Cântece pentru somn: Psalm. Cantitenă I, Cantitenă II.

ORIZONTURI

PERICLE MARTINESCU: Românismul în perspectiva eternității.
ION ȘTEFAN: Critica și istoria literară.
LAURENȚIU FULGA: Ceasuri de melancolie.

VIAȚA CĂRȚILOR

ION ȘIUGARIU: Ion Frunzetti: Risipă Avară; Mircea Streinul: Drama casei Timoteu.
OVID CALEDONIU: Poesia lui Ion Șiugariu.

CUVINTELE VREMII

VINTILĂ HORIA: Despre o nouă literatură slovacă; Dacă am avea cuvinte.
OVID CALEDONIU: Meșterul Manole; Grigore Popa; Invitații; Ernest Bernea: Moldovă tristă; Emilian Vasilescu: Apologeți creștini; Aurel Cosmoiu: Geneza Mitului.
ION ȘIUGARIU: O carte cu totul nouă; Expoziția lui Ion Vlasiu.
ION MUCHE: Al. Marcu: Valoarea Artei în Renaștere.

CĂRȚI ȘI REVISTE

Revista Fundațiilor Regale [L. F.]; Muncitorul Național Român [I. Șg.]; Dacia Redivivа [I. Șg.]; Claviaturi [O. C.]; Tribuna literară [I. Șg.]; Olimpiu Boitoș [I. Șg.]; Vasile Culică [I. Șg.].

Coperta: ION VLASIU

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: Ovid Caledoniu, Calea Călărașilor 176

EXEMPLARUL 30 LEI
ABONAMENTUL PE AN 300 LEI
PENTRU INSTITUȚII 1000 LEI

Inscrisă cu nr. 153/1939 din 11 Ianuarie 1939
la Trib. Ilfov Secția Come... Dosar. nr. 939

ION ȘIUGARIU

ASPECTUL JURNALISTIC ÎN LITERATURA MODERNĂ

Se pare că tragicul omului modern constă dintr'o prea mare luciditate. Analizând și pătrunzând totul, el a ajuns să aibă totdeauna soluții ultime și să nu mai aștepte nimic dela steaua necunoscutului. Un groaznic abuz de certitudine, de aparentă clarificare, îl face să-și spună zilnic că nimic nu are importanță în lume și că tot ce se întâmplă e zadarnic.

Cultivând jurnalisticul, paradoxalul și imediatul el a distrus toate sistemele, toate dogmele, înlocuindu-le cu adevăruri la întâmplare.

Tragicul omului antic era *limitarea*, neputința de-a sparge cadrele impuse de voința zeilor. Destinul eroilor vechi cuprindea în sine ideea de fatalitate, de predestinare continuă. Totul era fixat mai dinainte acolo, toate existențele se desfășurau între marginile pe cari voința de dincolo de lume, voința divinității le-a stabilit odată cu nașterea fiecăruia, sau chiar mai dinainte. Sărmanul rege Oedip nu putea scăpa de blestemul ce se abătuse peste viața lui și nu putea face *altfel* decât i-a fost scris să facă. Nici Iphigenia nu se putea sustrage morții pentru patrie, ci ea fost silită să ardă pe rugul mântuirii colective, așa cum a spus oracolul și cum au dispus zeii.

Nimeni nu putea face altceva acolo, decât așa cum i-a fost scris să facă.

De aceea, problema destinului, a existenței ca fatalitate, ca poruncă de sus, de dincolo de lume, formează resortul cel mai adânc al vieții antice. Revolta nu era posibilă. Nimeni nu putea *fugi* din destinul ce i-a fost fixat mai dinainte, totul era în mâna nemiloasă și puternică a zeilor. Lumea antică se rezima pe problema religioasă, cultul din temple era măsura tuturor faptelor omului. N'a fost manifestare omenească, n'a fost domeniu de existență, care să nu-și aibă un zeu propriu al său, o putere care s'o domine și să dispună *cum* să fie și *cum* să devină.

Și bietul om, neputincios și sărman, victima jocului de sus, a rivalităților dintre zei, a ambițiilor și puterii lor mai presus de fire, nu putea face altceva decât să se roage și să se supună.

Numai Prometeu sigur a fost în stare să se revolte. Dar fapta sa a fost pedepsită cu severitate și lumea antică a resimțit fiorul acela de ghiață care te țintuiește locului, decâteori încerca o revoltă împotriva zeilor atotputernici. Vulturul acela care se înfrupta din măruntaiele temerarului erou îi înspăimânta pe toți deopotrivă.

Pe de altă parte însă, această continuă prezență a limitelor, a marginilor impuse de sus, a contribuit în largă măsură să desvolte în sufletul și în spiritul lumii antice, categorii similare. Spiritul antic, mai mult decât oricare altul, lucrează și se desvoltă încadrat în limite, tinde să se rotunjească în forme și sisteme perfecte.

Miracolul clasic (vezi Ion Coman!) constă poate tocmai în această veşnic nepotolită sete de *ordine*, de perfecţiune atinsă, de împlinire în forme precise.

Conştiinţa limitelor, impusă de prezenţa continuă a voinţei divine în lume, voinţă care dispune şi hotărăşte totul, a dat naştere la acel climat prielnic marilor construcţii geometrice, care formează marea victorie a antichităţii şi poate veşnicul ei titlu de glorie. Filosofia unui Socrate, a unui Platon, Aristotel şi ceilalţi, acele sisteme împlinite, rotunjite şi realizate în ele însăle, caşi sculptura unui Praxiteles, sau operile literare ale unui Virgiliu, Horaţiu şi alţii, s'au putut naşte poate tocmai din cauza acestor limite pretutindeni simţite şi necesare în lumea veche.

Iată aşa dar o conclusie paradoxală: marea biruinţă a spiritului antic se datoreşte tocmai acestei prezenţe care formează în acelaş timp şi tragicul ei.

Tragedia generaţiilor moderne constă dintr'o situaţie contrară. După două mii de ani de luptă pentru libertate şi pentru auto-determinare, după atâtea experienţe revoluţionare încercate de spiritul uman în decursul veacurilor, omul modern a ajuns să distrugă toate limitele. Pentru el, cenzura aceea permanentă, indiferent dacă o numim *cenzură transcedentă*, ca Lucian Blaga, sau oricum altfel, nu mai este o putere de care să se teamă şi pe care să o simtă continuu în existenţa sa. Fără să elimine problema destinului, adecă fără să creadă că mântuirea nu e necesară, deşi unii au crezut-o şi au afirmat-o şi pe aceasta, omul modern nu admite predestinarea. El este un om *liber*, acţionează *liber*, face ce vrea şi cum crede el că e mai bine. Nimeni nu se amestecă în viaţa lui zilnică.

Dar, nu ştiu ce conştiinţă ultimă îi şopteşte în permanenţă că totul e zadarnic, că din tot ceea ce aşteptăm, nimic nu este pe măsura aşteptărilor noastre. Nici în această libertate absolută, pe care îi place să şi-o însuşească, nu a găsit o mântuire. Şi, parcă uneori ar vrea să fie mai puţin liber, să nu plutească în spaţii de existenţă atât de întinse. Se pare că se deschide în fiecare moment în faţa lui o câmpie mare şi pustie, o întindere deşartă care nu mai are margini. In sufletul lui se naşte atunci dorul după forme precise, după limite şi margini. Ar vrea şi el să mai rămână ceva despre care să poată spune că e *altfel*, că e *dincolo*, înţelegând prin acest *altfel* şi prin acest *dincolo* tot ceea ce nu găseşte şi ştie cu siguranţă că nu va găsi niciodată, că nu *poate* găsi, în pustietatea nemăsurată care-l înconjoară.

Totul alături de el e imprecis şi la întâmplare, toate se pot întâmpla, deşi nimic din ceea ce se întâmplă nu este ceea ce ar vrea să se întâmple. Nu mai ştie pe care cărare să apuce. Cei vechi mergeau pe drumurile poruncite de sus, orânduite mai dinainte. *El poate merge pe unde vrea*, este liber, nimeni nu-l împiedică şi nimeni nu-l sileşte. Dar îl cuprinde nesiguranţa, şi mai mult de cât nesiguranţa, gustul zădărniciei.

Toată literatura modernă, toată arta noastră de astăzi, este plină de această grea împotmolire. Lipsa totală a limitelor formează tragicul personajiilor din toate cărţile noastre. Prezenţa lor a format tragicul strămoşilor noştri din antichitate. Conştiinţa aceasta ne umple de tristeţi iremediabile. Şi poate în aceasta constă problema destinului nostru. Ne cuprinde un regret imens după ceea ce am fi putut fi, după ceea ce putem fi şi totuşi ştim că nu vom fi niciodată. Insuficienţele

din noi sunt *numai* ale noastre, ele nu sunt impuse de zei, sau de alte puteri din afară. *Nu pentrucă nu putem fi altfel suntem nenorociţi, ci pentrucă ştim cu siguranţă că oricum şi orice am fi am rămâne tot nenorociţi.* Cei vechi aveau spaţiul de dincolo de limite, de dincolo de margini. Ei puteau spune: „Dacă zeii ar fi milostivi şi m'ar ajuta aş face *aşa* şi *aşa* şi ar fi bine". Noi spunem: „Pot face totul, dar orice fac nu este destul pentru trebuinţele mele". Simţim în noi o voinţă teribilă de-a avea totul, de-a nu lăsa nimic neposedat şi nesoluţionat în întregime. Nimeni nu ne împiedecă, putem acţiona liberi. Să nu rămână nimic după noi necunoscut şi neadâncit până la esenţe. Rătăcim halucinaţi prin cărţi şi prin biblioteci, alergăm deavalma prin existenţă, cutreerăm lumea pe unde vrem şi când vrem. Nimeni nu ne opreşte, n'avem nici-o limită. Dar... O, scandaloasă insatisfacţie! Nimic, absolut nimic nu poate fi destul pentru trebuinţele noastre! Şi în acelaş timp noi ştim cu siguranţă că oricât am avea, chiar dacă am avea totul în noi, tot ar mai rămâne un gol pe care n'am putea să-l umplem.

Aceasta este marea noastră luciditate.

Din cauza ei personajiile din cărţile noastre se aseamănă cu nişte peregrini întunecaţi, nişte nevropaţi care aleargă în toate părţile, caută şi experimentează totul, dar nu sunt mulţumiţi niciodată. Am încercat în literatura noastră totul: călătoriile pasionate, literatura senzaţională, reportajul grăbit şi nervos, pe deoparte; sondajul interior, psihologismul exagerat, divagaţia filosofică, pe de alta. Incontinuu am notat totul, am însemnat în jurnalul nostru intim totul. Fiecare dintre noi şi-a trăit însingurat drama, am suferit alături de propriile noaste insatisfacţii.

De aceea personajiile din cărţile de astăzi se pare că îşi scriu singure viaţa, îşi notează zi de zi toate eşecurile, toate tristeţile. In câmpul acesta larg care se chiamă viaţă, în întinderea asta fără margini a lumii exterioare şi interioare, ele aleargă fără ţintă, orbăcăiesc în întunerec, rătăcesc în pustiuri fără capăt, până ce cad jos de oboseală. Şi parcă ar voi să spună: „O, dacă ne-ar fi arătat cineva drumul!" Se pierd în propria lor libertate. Intre cei care sunt şi între cei cari ar putea fi, sunt drumuri şi desişuri multe, pe care le străbat singuri. Veşnic îşi creează un termen de comparaţie, o identitate viitoare, care trebuie să fie *altfel*, dar despre care în adâncul fiinţei lor ştiu că va fi la fel de insuficientă pentru nevoile şi trebuinţele lor, pentru aşteptările lor fără noimă. Şi uneori, când mizeria de-a fi mereu oameni şi numai oameni le roade prea în adânc, când scandaloasa insatisfacţie le îndoaie sufletele, simt cum se lasă peste ele o singurătate şi o frică imensă. In jurul lor e noapte, o noapte întinsă şi nesfârşită. Toate zările le sunt ascunse. Atunci le cuprinde oboseala, se lasă peste voinţele lor duhul şi chemarea morţii. Le auzi parcă întrebându-se: „Cine ne-a introdus otrava mântuirii în suflet? Cine ne-a blestemat să alergăm veşnic după himere, să ne complicăm inutil şi să ne pierdem în noi înşine? Nimic nu este statornic în noi, totul trece fără şovăire. Şi ne sbatem mereu între un pământ şi un cer la fel de zadarnice. Nu suntem decât un punct de suspensie, o teribilă inutilitate cosmică. S'au sfărâmat în noi toate echilibrele, toate armoniile prestabilite. Animalele din jurul nostru n'au conştiinţa prezenţei lor în lume, dar parcă sunt mai puternice şi mai

definitive. Noi am distrus în noi toate determinismele, toate motivările, până şi principiul cauzalităţii, ca să fim liberi. Dar n'am reuşit decât să ne aruncăm în prăpastie. Şi, uneori ne cuprinde regretul după o existenţă mai frustă, mai imediată, mai plină de umanitate comodă. Atunci din nou alergăm în toate părţile, căutăm, întâmplările cele mai ciudate, dibuim faptele şi experienţele cele mai riscante. Şi tot aşa mai departe.

Orice carte am citi, parcă auzim aceeaşi plângere, aceeaşi mărturisire plină de disperare.

Cronicarul acestor epoci observă şi notează. In jurnalul său intim sunt scrise toate încercările şi toate desilusiile. El a văzut multe şi a ascultat şoapte din cele patru vânturi. Dar mai ales s'a văzut şi s'a ascultat pe dânsul. Şi tot ce a văzut şi a ascultat a notat pe foile sale. Nu l-a interesat nici tehnica unităţii de compoziţie, nici logica interioară a operei, nici normele prestabilite. N'a ascultat de nici-o artă poetică. A scris totul deavalma, la întâmplare, jurnalistic. Drame şi existenţe ciudate, vieţi patologice, pline de cele mai neverosimile surprize, fapte nemotivate, gânduri contradictorii, pornografie, laşitate, revoltă, totul se află în caetele sale. Este demoniac şi multiplu, interesant şi original, niciodată la fel cu alţii, totdeauna *altfel*.

Şi scrie zilnic în paginile sale. Uneori le pune şi dată, le fixează de-o anumită treaptă a timpului. Alteori le scrie după memorie, multiplicându-le şi înmulţindu-le. Nu odată faptele descrise sunt subliniate cu câte o frază plină de echivoc şi de surprize stilistice. Cuvintele sunt ca banii, ca în predoslovia Mitropolitului Simeon Ştefan dela 1648, circulă, circulă încontinuu, până ce se tocesc, se şterg şi îşi pierd zimţii de nu le mai poţi recunoaşte. Uneori ele nu sunt decât nişte animale de experienţă, şoareci şi cobai nemâncaţi şi orbiţi de nu ştiu ce maniac al curiozităţii stitistice. Foarte rar însă, acesta se aseamănă cu Anthime Armand-Dubois a lui André Gide, care se întoarce şi se pocăeşte, hrănind şi îngrijind până la moarte şoarecii pe care-i orbise pentru experienţele sale. De obiceiu el rămâne toată viaţa un fanatic al bizarului, un ahtiat al experienţei gratuite.

* * *

Cu un asemenea conţinut hazardat, e natural ca literatura acestei epoci să aibă o înfăţişare de imprecis şi de instabilitate. Concepţia de viaţă pe care o are la bază, ea însăşi promovează instabilitatea tuturor lucrurilor din lume, veşnica şi necontenita lor schimbare. Incremenirea aceea statică, de natură spaţială, care permitea prezenţa principiilor şi legilor fixe şi neschimbătoare, este înlocuită cu o conştiinţă a duratei, a trecerii fără oprire.

Maestrul şi părintele spiritual al acestei epoci este H. Bergson, filosoful care a avut antene destul de fine pentru a prinde specificul timpului său şi a-l fundamenta pe un principiu filosofic. D. Mihai Ralea într'un articol despre Marcel Proust publicat în volumul *Interpretări*, caracterizează astfel rolul pe care l-a avut H. Bergson pentru orientarea şi determinarea literaturii moderne, cu referire specială la literatura franceză: „E greu de înţeles fizionomia şi directivele literaturii

franceze din ultimii douăzeci de ani dacă se face abstracţie de filosofia lui H. Bergson. După cum marxismul, darwinismul, ori kantismul au depăşit sfera de aplicaţie strictă a unei specialităţi şi au năvălit în toate domeniile, oferindu-le puncte de reper şi de interpretare, bergsonismul a determinat o bună parte din năzuinţele spiritului francez în ultimele două decenii". Influenţa sa se manifestă prin introducerea conceptului de *durată* în locul rigidităţii mecaniciste a cunoaşterii spaţiale. Dincolo de planurile logicei şi ale raţiunii, dincolo de toată acea lume a ordinei şi a echilibrului prestabilit, viaţa curge necontenit înainte, ea duce cu sine experienţe şi realităţi care nu se vor mai repeta niciodată. Aceste experienţe nu pot fi cunoscute decât printr'o participare directă, printr'un criteriu mai fin şi mai adecvat care nu poate fi altul decât timpul". Acelaşi Mihail Ralea continuă: „Metafizica bergsoniană, produs obosit de sfârşit de secol, prin urmare setos de optimism, de aer proaspăt şi libertate, se ridică împotriva mecanismului excesiv care reglementează mişcările de manechin mort ale lumii moderne. Totul i se pare modelat de un joc de forţe infailibile în desperanta lui exactitate. Tecnologie şi maşinism, spirit de cantitate drămuit după legi de matematică, inerţie încremenită, universul e animat de o mecanică ţeapănă, ambiţioasă în a copia adevărate vieţi. Aceasta este imaginea pe care ne-o dă ştiinţa despre lume. Dar în dosul maşinismului, şuvoiul vieţii fără răgaz clocoteşte de căldură necontinută, de creaţie spasmodică. Ea curge în permanenţă, „durează", transformându-şi elanul irezistibil în infinite creaţiuni caleidoscopice". Şi astfel, în locul rigidităţii „grosolane", în locul raţiunii reci care nu poate cunoaşte decât prin parcelare şi fărâmiţare în bucăţi, o măsurătoare cantitativă, spaţială, geometrică, H. Bergson introduce intuiţia, cunoaşterea directă şi nemijlocită, participarea la momentul ce trece şi trăirea lui nefalsificată de inteligenţă.

Toată vechea spiritualitate se schimbă. Raţiunea fiind uzurpată de intuiţie, în locul spaţiului este întronat cu sgomot pompos timpul, actele necesare sunt înlocuite cu actele libere. Totul se mişcă şi devine, nimic nu rămâne la starea sa de mai nainte. De-acum încep scriitorii să scrie despre toate, să înregistreze clipa la întâmplare, cu toate aspectele ei trecătoare. Confesiuni lirice, trăiri patologice, psihologisme exagerate, vor căpăta monedă curentă de circulaţie. Un Marcel Proust, autorul migălos de interminabile însemnări jurnalistice din vasta *A la recherche du temps perdu*, un André Gide, plin de paradoxe şi de contradicţii, nu sunt altceva de cât transplantorii acestei concepţii pe plan literar. Paginile acelea lungi, cu capitole fără capăt, unde sunt amănunţit urmărite cele mai bizare şi mai bolnăvicioase stări de suflet, cu tot balastul lor de situaţii rare şi interesante, uneori asemănătoare tratatelor de psihologie experimentală, acele „progrès irreguliers de l'oubli" de cari vorbeşte adesea, şi atâtea altele, ne înfăţişează un Marcel Proust prototip pentru întregul aspect al literaturii moderne de care ne ocupăm.

Totul este relativ, hazardat şi schimbător în lumea cărţilor sale. Personagiile sale sunt parcă bolnave de prea multe şi prea intense trăiri interioare. Ca într'un rezervor imens, stări şi situaţii neprevăzute sunt scoase la iveală, gânduri

și zone obscure de suflet. Minuțios și cu răbdare, preferând complicatul și imprecisul, Proust notează zi de zi toate amintirile sale, fiecare personaj din cărțile pe care le scrie nefiind altceva decât o dedublare a propriului său eu, complicat și plin de ciudățenii. Totul vine de departe, încărcat cu nu știu ce taine ascunse, nimic nu poate fi prevăzut și motivat, nimic nu se supune calculului și raționalizării.

Toate romanele lui Marcel Proust sunt scrise la persoana întâia și, abuzând de o memorie fenomenală, nu sunt altceva decât niște jurnale intime. Gustul pentru acest fel de literatură este foarte desvoltat în epoca aceasta. Ceea ce se poate vedea atât din faptul că acest autor a produs o adevărată revoluție literară, cât și din graba și sinceritatea cu care sunt căutate jurnalele intime ale celorlalți scriitori ai genului. In timpul apariției sale *Jurnalul* lui Amiel a trecut aproape neobservat, dar în epoca aceasta el ajunge la zeci de ediții. La fel și jurnalele lui Tolstoi, Maria Bashkirtseff, și acum mai de curând al Katherinei Mansfield. Tot ceea ce este notație intimă, însemnare jurnalistică este căutat în epoca aceasta. Ne mai aducem aminte încă și noi de graba și bucuria cu care am luat în mână paradoxalele însemnări existențialiste ale lui Emil Cioran și cele ale lui Mircea Eliade, precum și literatura abuzând de un psihologism exagerat a lui Anton Holban (influența lui Proust este covârșitoare), Petru Manoliu și alții.

Pretutindeni spiritul și orientarea literară sunt aceleași. Totul este relativ și trecător, toate libertățile sunt permise. Singur timpul este marele suveran al acestei epoci, numai el guvernează conștiințele, tehnica de compoziție, gusturile cele mai extravagante. Scriitorul este stăpân pe uneltele sale, nu-l oprește și nu-l determină nici-o normă, infinite variații și posibilități îi sunt permise. Nu se dă înlături dela nici-o inovație, dela nici-o exagerare.

Și Proust trasează toate drumurile. Oriunde ai deschide opera sa, orice pagină ți-ar cădea înainte, aspectul jurnalistic se impune. Psihologism și memorie. Un editor recent de *Morceaux choisis* din Marcel Proust, anume Ramon Fernandez, care a înțeles bine caracteristica de bază a literaturii sale, intitulează foarte multe din capitolele reproduse cu titluri din manualele de psihologie. Astfel: *Le sommeil et la mémoire; Souvenirs de prêssentiments; Les progrés de l'oubli; Solitude et sommeil*, etc. Alte capitole poartă titluri ca acestea: *Le visage de la duchesse de Guermantes; Le visage inattendu*, pentru a scoate mai bine în relief deosebita memorie de care uzează Proust în romanele sale, memorie care poate reproduce până și trăsăturile cele mai neînsemnate și mai subtile ale înfățișărilor omenești. In paginile sale sunt notate toate trecerile, toate momentele pe cari le-a trăit, sunt evocate persoane și întâmplări de tot soiul, cu minuțiozitate, jurnalistic. Iată un exemplu din capitolul pe care Ramon Fernandez îl intitulează *Sommeil et mémorie*, unde este descrisă amănunțit o stare dinainte de adormire:

„Timp de mai mulți ani, m'am culcat foarte devreme. Uneori, îndată ce lumânarea era stinsă, ochii mi se închideau atât de repede, încât n'aveam vreme să-mi spun „adorm". Dar, după o jumătate de oră, gândul că ar fi timpul să mă cuprindă somnul mă deștepta; voiam să depun volumul pe care credeam că-l mai am încă în mâini și să suflu lumânarea; încă nu încetasem să reflectez dor-

mind, asupra celor ce citisem, dar reflecțiunile acestea luaseră o întorsătură puțin particulară; mi se părea că sunt eu însumi acela de care vorbește cartea: o biserică, un quatuor, rivalitatea dintre Francisc I și Carol Quintul. Această credință mai stăruia câteva secunde și după deșteptarea mea; ea nu-mi supăra gândurile dar apăsa ca niște pietricele deasupra ochilor mei și îi împiedeca să-și dea seama că lumânarea nu mai era aprinsă. Apoi începea să devină de neînțeles, casi în urma metempsihozei gândurilor unei existențe anterioare; subiectul cărții se detașa de mine, eram liber să mi-l însușesc sau nu; în curând redeveneam treaz și eram foarte mirat de-a găsi în jurul meu un întuneric dulce și odihnitor pentru ochi și poate și mai mult pentru spirit, căruia îi apărea ca un lucru fără cauză, incomprehensibil, ca un lucru cu adevărat obscur. Mă întrebam ce oră putea să fie; auzeam flueratul trenurilor care, mai mult sau mai puțin îndepărtat, precum cântecul unei păsări într'o pădure, relevând distanțele, îmi descria întinderea câmpiei deșerte, unde călătorul grăbește spre stațiunea cea mai apropiată; și unicul drum pe care-l urmează va fi întipărit în amintirea lui prin excitațiunea pe care o datorează acestor locuri noi, actelor neobișnuite, convorbirii recente și luărilor de rămas bun de sub lampa străină, ce îl urmăresc încă în tăcerea noptii, plăcerii apropiate a reîntoarcerii.

Imi sprijineam plăcut obrajii pe obrajii frumoși ai pernei cari, plini și proaspeți, se asemănau cu obrajii copilăriei noastre. Aprindeam un chibrit să privesc ceasul. În curând miezul nopții. E clipa când bolnavul care a fost obligat să plece în călătorie și a trebuit să se culce într'un hotel necunoscut, trezit de o criză, se bucură observând pe sub uşe o rază de ziuă. Ce fericire, s'a făcut dimineață! În curând se vor scula servitorii, el va putea să sune și ei vor veni să-i dea ajutor. Speranța de-a fi îngrijit îi dă curaj să sufere. I s'a părut chiar că aude pași; pașii se apropie, apoi se îndepărtează. Raza de ziuă de sub uşă a dispărut. E miezul nopții; se stinge gazul; ultimul servitor a plecat; și el va trebui să rămână să sufere toată noaptea fără remediu".

Câte detalii și drumuri în acest fragment! Cele mai subtile nuanțe sufletești, amintirile cele mai mici, cele mai bizare și mai trecătoare, totul este spus în cuvinte. Atmosfera este nelimitată și fără conture, totul este imprecis și cufundat în umbra nopții. Evocarea stranie a trenurilor ce se aud undeva în depărtare, la o oră târzie din noapte, a cântecului unei păsări într'o pădure oarecare și a câmplei pustii pe care o străbate călătorul întârziat, toate elementele acestea contribue la lărgirea cadrului, la estomparea marginilor și contopirea lor într'o pastă de întunerec fără capăt. Lărgirea și imprecizia aceasta, căutată și notată cu grijă, trece apoi la domeniul sufletesc prin evocarea bolnavului singuratic ce așteaptă să se ivească zorile, undeva într'o cameră străină de hotel. Pretutindeni viața și natura se amestecă, se pierd deopotrivă în întunerecul fără margini. In opera întreagă a lui Proust, asemenea procedee sunt foarte numeroase. Ele sunt divagațiile obișnuite ale autorului jurnalistic care nôtează stări și situații trecătoare și care simte adesea nevoia să le însoțească de asociații adecvate. Nimic nu apare cu necesitate, totul răspunde fanteziei libere a autorului.

Pasiunile și sentimentele omenești sunt și ele descrise pe un travers de a. semenea succesive momente. Fără să diferențieze între ceea ce este general va. labil și între ceea ce nu este decât incident de moment, paginile lui Marcel Proust curg mereu înainte, tumultoase și pline, lovindu-se de maluri, sau retrăgându-se liniștite în albie. Cu o atenție bolnăvicioasă observă el toate fețele lucrurilor, in. tuiește direct toate realitățile. Parcă simți în scrisul său cum se duce timpul, cum totul se urmează la întâmplare și este purtat mai departe de valul acela veșnic spumos al vieții care curge. Fizionomiile se schimbă, capătă trăsături și caracte. ristici noi, atitudinile sufletești fluctează, totul „durează" și se transformă. Obsesia oglinzilor, a îmbătrânirii, ravagiile mai mici sau mai mari pe care le cauzează singurul suveran al vieților noastre, *timpul*, formează una dintre cele mai des în. tâlnite maniere proustiene. In acast sens ar putea fi citate pasagiile unde sunt descrise fizionomiile Marchizului de Beausergent, al Doamnei de Guermantes și altele. Ramon Fernandez intitulează chiar un astfel de pasaj *Métamorphoses*.

* * *

Pentru o astfel de lume literară sunt necesare mijloace de cucerire adecvate. Acel *esprit de géometrie* de care vorbește Pascal în ale sale *Pensées*, este înlo. cuit cu un instrument mai migălos și mai microscopic, pe care tot Pascal îl nu. mește *l'esprit de finesse* Cu excepția lui Paul Valéry (o excepție nu tocmai în. treagă) și a altor câtorva, spiritul de geometrie pare a fi abandonat total în a. ceastă epocă. Extravagantul, patologicul, complicatul și celelalte domenii de acest fel, unde se mișcă și trăiesc personagiile din cărțile moderne, nu pot fi aponajiile rațiunii care despică și ordonează, care pune limite și trasează căi precise. Aces. tea sunt unelte clasice de lucru și numai clasică nu se poate numi literatura mo. dernă. Operile își pierd aici unitatea, elementele ce le compun nu sunt legate în. tre ele printr'un raport de necesitate categorică. Capitolele cărților nu sunt alt. ceva decât tablouri care se alătură unul de altul, fără niciun fel de obligativitate interioară. Schema aceea clasică și precisă, cu o acțiune principală în jurul că. reia se grupează acțiunile secundare adiacente este nebăgată în seamă.

Autorii moderni scriu la întâmplare, totul pare a se petrece la întâmplare în literatura și în concepția lor. După cum în viață evenimentele nu se succed într'o ordine și într'un raport de strictă dependență reciprocă, tot așa și în arta scriitoricească, ambițioasă în a se confunda cu viața, nimic nu e necesar, totul se poate întâmpla și totul poate fi alăturat și spus în cuvinte. Răspunsul e același: *„Așa e viața!"*

Numeroase sunt mărturiile care susțin această concepție. In volumul său de articole intitulat *Oceanografie*, volum care cuprinde întreg crezul generației sale, d. Mircea Eliade caracterizează în felul acesta scrisul D-sale și al altora: „Dar scrisul? Ce legătură poate avea scrisul cu „stilul", cu „perfecțiunea", cu „ame. liorarea"? Scrii așa cum ești tu *acum*. Nu peste zece ani. Peste zece ani vei fi altul, mai completat, mai adânc, poate - dar altul. Pe mine mă interesează o. mul din tine, cel de acum și pe acesta numai scrisul tău mi-l poate releva. Puțin

imi pasă de imperfecțiuni, de naivități, de contradicții, de obscurități. Acesta ești tu, cel de acum; cel singur viu; și dacă simți imboldul scrisului (care este și el un fel de-a te trăda, de-a te mărturisi), scrie și nu corecta peste un an. Am trăit destul în mitologia corecturilor și a perfecțiunilor. A venit, cred, timpul să lăsăm toate prejudecățile la o parte și să privim adevărul în față: că toate ostenelile noastre pe pământ sunt pieritoare; că nu merită nici-o revenire și nici-o perfec. ționare după ce a trecut ceasul care le-a cerut, că tot ce facem, dar absolut tot, e ursit distrugerii, ca orice lucru pământesc; că, în clipa când vom trece dincolo, în viața adevărată, orice lucru al nostru de aici se va pierde în ceața completei desinteresări și nu va mai exista pentru noi decât ca *fapte* și faptele au această virtute, - că sunt la fel de valoroase toate, sau la fel de inutile". Ceea ce amin. team la începutul acestui studiu despre luciditate, despre lipsa limitelor și despre toate celelalte, se cuprind cu prisosință în acest pasaj.

Cărțile nu ne apar deci ca niște opere de sine stătătoare, în care să ne in. tereseze un anumit grad de perfecțiune artistică, grefată pe un adevăr general valabil, sau pe un simbol cu adânci rezonanțe în transfigurare, ci ele sunt doar o confesiune de stări sufletești de moment, un jurnal intim al celui ce le scrie. Tot Mircea Eliade adaugă: „Nu știu când se va înțelege odată de toată lumea că nu importă cum e scrisă o carte. Importă numai cel care o scrie. Și ați văzut că numai cărțile „imperfecte" au sfidat și sfidează timpul (Rabelais, Cervantes, Shakespeare, Balzac, Dostoewski). Sunt cărți cari pot fi scrise în douăzeci de fe. luri (d. p. Guliver sau Don Quichotte). *Intâmplător* ne-a rămas cartea așa cum o avem. Ea putea fi scrisă cu totul altfel și ar fi fost nu mai puțin savuroasă sau genială, sau adâncă". Nu știu până unde putem crede pe d. Mircea Eliade referitor la cele spuse în acest pasaj. Nu putem îngloba însă nici într'un caz pe autorii citați mai sus printre autorii „imperfecți" și nici printre cei de care e vorba în aceste pagini. Dar, că scrisul celălalt, al epocii pe care o promovează și o a. pără, e imperfect și la întâmplare, că nu e decât un jurnal sărac și riscant, asta e sigur.

In altă parte, în *Intoarcerea din Rai*, mărturisirile sunt și mai evidente: „Facem binele la întâmplare și poate chiar dragostea; chiar cunoașterea o alegem la întâmplare". Sau: „Cum poate renunța cineva la întâmplare, la fugă"? Atitu. dinea pare a fi mai adâncită. Intâmplarea ne apare ca o evadare din legile și principiile prestabilite, ca o revoltă a omului împotriva condamnării lui de-a fi su. pus mereu acelorași comandamente din veșnicie. Cele douăzeci de veacuri și mai bine de luptă ale omenirii pentru libertate vorbesc printre rânduri.

Dacă mergem la un alt scriitor, mult mai discutat și mai definitiv intrat în concepția literară a vremii, care l-a influențat mult pe d. Mircea Eliade, anume la André Gide, această totală libertate aparentă o găsim exprimată într'un mod și mai categoric. André Gide nu admite nici motivarea interioară a faptelor. Un personaj foarte cunoscut din cartea sa *Les caves du Vatican* (cu subtitlul obraz. nic: *Sotie)*, anume Lafcadio Wluiki comite o crimă complet lipsită de sens și de motivare. O crimă pe care autorul o numește *imotivată*. Călătorind cu trenul

noaptea și având ca tovarăș de compartiment pe un bătrân necunoscut, Lafcadio îl aruncă pe fereastră în timp ce trenul trecea peste un pod. Comite crima liniștit și fără tremur ca pe un lucru firesc și fără importanță.

Ca să-și susțină inovația, André Gide pune pe un alt personaj din aceeași carte, anume Julius de Baraglioul să explice necesitatea ei. Julius de Baraglioul este un scriitor cu mai multe cărți publicate, pe care Academia le refuză. Intr'o zi, preocupat de problema carierii sale fără răsunet, el are revelația adevăratei chemări a scriitorului actual. Cu această ocazie, André Gide îl aduce față în față cu Lafcadio Wluiki, fără să știe de crima săvârșită de acesta. Pasajul merită să fie citat:

–„Dumneata nu știi, dumneata care nu ești de meserie, cât de mult o etică eronată împiedică libera desvoltare a facultății creatoare. In acest sens, nimic nu este mai îndepărtat de romanele mele trecute decât ceeace ce pregătesc acum. Logica, consecvența, pe care le pretindeam personajiilor mele pentru a le contura mai bine, mi-o ceream mai întâiu mie însumi; și aceasta nu era natural. Trăim mai bine fals, decât să ne asemănăm portretului pe care ni l-am trasat mai dinainte; e absurd; făcând așa riscăm să falsificăm partea cea mai bună din noi.

Lafcadio surâdea mereu ascultând și amuzându-se să recunoască efectul îndepărtat al primelor sale vorbe.

– Ce să-ți mai spui, Lafcadio? Pentru prima dată văd în fața mea câmpul liber... Înțelegi dumneata ce însemnează aceste cuvinte: câmpul liber?... Spun chiar că el era mai dinainte; mi-o repet că este în permanență și că numai considerațiunile impure ale carierei, publicul și criticii ingrați, din partea cărora scriitorul își așteaptă zadarnic recompensa, m'au obligat să fiu altfel. De astăzi înainte nu mai aștept nimic decât dela mine. De astăzi înainte aștept totul dela mine, aștept totul dela *omul sincer*; nu importă ce voiu face, pentrucă în prezent presimt cele mai stranii posibilități în mine însumi. Fiindcă nu e vorba decât de hârtie, voiu întrebuința-o. Vom vedea.

Respira profund, își arunca umărul înainte și își ridica deja omoplatul aproape în felul unei aripi. Parcă l-ar fi înăbușit de jumătate noi perplexități. Continuă confuz, cu vocea mai scăzută:

– Și, fiindcă nu mă vreau acești domni dela Academie, mă pregătesc să le dau motive serioase să nu mă admită; fiindcă nu aveau. Nu aveau.

Vocea sa deveni dintr'odată mai ascuțită scandând aceste ultime cuvinte; se opri, apoi continuă mai calm:

– Așadar, iată ce-mi imaginez... Mă asculți?

– Până în fundul inimii, zise râzând mereu Lafcadio.

– Și mă urmezi?

– Până în Iad.

Julius își umezi din nou batista, se așeză într'un fotoliu! în fața lui, Lafcadio se așeză cruciș pe un scaun.

– E vorba de un tânăr din care vreau să fac un criminal.

– Nu văd niciun fel de dificultate.

– Eh, eh! exclamă Julius, care vedea destule dificultăți.

– Dar, romancierule, ce te împiedică de vreme ce se poate imagina, să-ți imaginezi imediat?

– Cu cât ceea ce-mi imaginez este mai straniu, cu atât sunt obligat să aduc mai multe motive de explicație.

– Nu e greu să găsești motive pentru o crimă.

– Fără îndoială... dar de fapt, nu intenționez deloc așa ceva. Nu caut motive de crimă; îmi este deajuns să motivez criminalul. Da; pretind că voiu duce pe cineva să comită o crimă complet gratuit; să dorească să comită o crimă perfect imotivată".

Am citat pasajul acesta în care stilul capricios cu răutăți și ironii caracteristice lui André Gide nu împiedică ieșirea în relief a ideii predominante.

Din el se poate desprinde ușor atitudinea acestui scriitor față de problema pe care o urmărim. Necesitățile de logică interioară a vechilor procedee literare, motivarea faptelor și fundamentarea întregei construcții pe o bază solidă de verosimilitate, nu-i par lui André Gide atât de sacrosante. Criticii și comentatorii operii sale l-au numit adesea demoniac și paradoxal. De fapt, demoniile și paradoxele lui nu sunt altceva decât nișle fețe mai către stradă așezate ale aceluiași edificiu modern lipsit de arhitectonică și de simetrie clasică.

Cine a citit *Intoarcerea din Rai* a d-lui Mircea Eliade al nostru își mai amintește, desigur, de acel ciudat Pavel Anicet care se sinucide la sfârșitul cărții fără niciun motiv. Iar un alt scriitor tânăr, mult mai tânăr decât d. Mircea Eliade, anume Pericle Martinescu, în romanul său *Adolescenții dela Brașov*, influențat poate de cel dintâiu, descrie și el o sinucidere similară. Exemplele ar putea fi înmulțite mereu. Toată literatura aceasta este plină de fapte și intâmplări lipsite de o necesitate logică.

* * *

Ne oprim aici întru cât spațiul revistei nu ne permite să cercetăm și celelalte fețe ale acestei probleme. Cu altă ocazie vom urmări aspectul cu totul decadent al aceleiași realități literare, oglindit și desprins din unele poesii autohtone și străine care au făcut nu de mult timp un sgomot fals răsunător în sufletul generațiilor tinere.

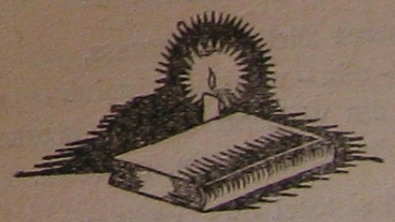

P O E M E

ETAPE

În zare, drumul nostru-i vecin cu nesfârșirea.
Talazuri brune 'n toamnă, se leagănă porumburi.
O pâclă deasă, rece, se cerne 'ncet, supțire,
De parcă toarnă 'n suflet o sgură grea de plumburi.

Când ne înnecă-amurgul la un hotar de sat,
Trag roată coviltire lângă pustii hambare.
Și-oftează santinela năduful apăsat –
Sub fiecare mantie, un ghimpe dur de jar e.

Ca mâine, și ce umede bejenii ne așteaptă –
Ghici-va oare cine, încotrova?
Cu joase streașini, cerul ne 'mbie altă treaptă.
În urma noastră, plânsă, se 'ntinde larg Moldova.

HUMANUM

Cu niște suple skiuri, să ne-asvârlim în soare! –
Atât îmbie, demiurg, peisagul.
Pârtii supțiri se 'mbină, în pisc, tremurătoare,
Amplificând lucidul meu miragiu.

Ce pare, sus, ce aer pur, ca vinul!
Pe ghiața asta, calm adamantie,
Alunecăm perechi, perechi în veșnicie.
Departe dorul, jos de tot suspinul.

Planez în marea zilei nalt geroase,
Să-i spintec – uliu – virginal cristalul.
De dincolo, din văile profunde și brumoase,
Rumorile topite se umflă lin, ca valul.

Prea clar aici și totul prea vădit e;
Nimicul nu-ți deschide alte fețe –
Absenți în timp, cu alte peisagii, doar gândite
Nolanul de priveliști nu e să ne răsfețe.

Descinde noaptea 'n vale, dintr'un burg.
Dece ți-e frică, setea mea alpină?
Când paralel ne 'ntoarcem acasă, în amurg,
În lungi sutane, brazii ne-așteaptă și se 'nclină.

Ce raiu, ascultă, colea în cabană –
Voioși, drumeții cântă Caraimanul.
Belșug de jar și carnea ta bălană
Invită să parcurgem prea – umanul.

Vezi, rănile acestea cât impalpabil dor,
De nimeni descifrate în fibră, nici în sânge.
Dă-mi umărul, mai dulce și gurii alt fior!
Cuminecă-se robii, cu trupul ce se frânge.

ELEGIE PENTRU CAMARADUL CĂZUT

Mă frige dorul, uite, pe obraji –
Se svântă lacrima 'n a inimii arșiță.
Nămeții cresc, talaz lângă talaz,
Ne îngropând sub groasa lor velință.

Ce vifor crunt ne sparse curcubeul,
Frângând suișul nostru clar și drept?
Ne smulse rădăcina Dumnezeul
Furtunii. Dintre cețuri, te chem mereu, te-aștept.

Anii creșteau în jurul nostru, blânzi.
Fragilă, aurora ne strecura lumina –
În madrepore vaste când ancoram flămânzi
Și primăverii caste îi desmierdam tulpina.

Cerul vărsa miracole 'mprejur –
Strânși în mantaua nopții vagabonde,
Să descifrăm în zodiacul pur
Fantoma tinereții sale blonde.

Și luna patrulează-așa, mereu...
Tu, adormit la margine de ape,
Sărutul rece-i simți și-ți vine greu
Că nu se mută cerul mai aproape.

Pe masa noastră-s pline aceste două cupe,
Dar vinul parcă are gust de humă.
Și, nu știu cum, în mine ceva adânc se rupe,
Când te privesc, prin lacrimi, în rana ta de brumă.

FABULE

FURNICA ŞI GREERELE

IN pragul iernii furnica se gândi să facă un inventar al proviziilor. Ingălbeni, căci totul era gol, atât dulapurile, cât şi putinile; o gaură într'un colţ dădea pe faţă cauza dezastrului. Incercă să gândească, ceea ce nu era uşor, însă la vârsta ei înaintată nu era un lucru imposibil. Numai avea răgaz să pue la loc ceea ce pierduse. Pe piaţă o cerere neobişnuită de mână de lucru pentru lucrările publice: se folosi deci de propriile sale mâini şi se duse la greere ca să ia lecţii de canto.

Iată dece în iarna grea a veacului XXX a fost auzită pentru prima dată o furnică cântând.

DESPRE ELIMINAREA CLASELOR SOCIALE

Păunul nu înţelege cum omul, după ce inventase atâtea lucruri; nu descoperise încă nimic pentru a-i feri coada de noroi şi de intemperii. Când venea vremea rea păunul se plimba deci, arogant şi sarcastic, în preajma omului. Până, când acesta se plictisi şi, într'un moment de proastă dispoziţie — se ştie că ploile nu indispun numai cozile păunilor — îl apucă bine şi-i smulse toate penele.

Acum găinile îi socotesc drept unul de-ai lor şi el nu mai găseşte cuvinte ca să demonstreze că nu-i adevărat.

ANTIMILITARISM

Puricele dresat fugise din Luna Parb, profitând de un moment de zăpăceală, întâi sărind pe o servitoare şi apoi pe un soldat. Când ajunse la marginea periferiei trebui să ia o hotărâre: sau să sfârşească într'o cazarmă, sau să-şi încerce norocul. Se decise să aştepte acolo la o răscruce care părea foarte umblată.

Se lasă însă o furtună grozavă, nimeni nu trecu şi puricele muri.

CURAJUL

In dimineaţa rece, pe pragul murdar al unei măcelării, zace un câine cu ochii plini de albeaţă. Impiedecă întreaga intrare însă nimeni nu îndrăzneşte să-l clintească.

O femee îi întinde prudent un os, însă vânzătoarea îi strigă: „Nu mănâncă oase".

O bătrână îi aruncă, cu o mimică de martiră, o bucăţică de carne, însă vânzătoarea continuă: „Nu-i place carnea tare".

Toţi o privesc miraţi şi ea adaugă surâzând, cu glas subţire: „Nu mai are dinţi".

Atunci toţi se reped afară şi calcă peste bietul câine ca pe un covor.

ESTETISM

Era vorba de un măr de expoziţie, din acelea pe cari ochiul şi mâna grădinarului le îngroaşă în fiecare zi şi pe care pofta nu poate nici măcar să le atingă. Când fusese cules parcă se stinsese o lumină în livadă. Totuş mâna care-i cântărea cucernică, îi simţi cu'nfiorare lipsa de greutate.

Un vierme din cei mai obişnuiţi, din acei ce se 'ngrămădesc peste orice fruct banal, îi devastase interiorul şi-i apărase luciul exterior pe care sănătatea nu mai avea nevoe să-l susţină cu eroică osteneală însă căruia nimeni nu-i fu recunoscător.

LEGEA DRAGOSTEI

Nimeni nu băgase de seamă că fetiţa era oarbă. Fetele o făceau să ia parte la viaţa lor, îi arătau jucăriile şi niciodată nu avuseseră vre-o bănuială. Doar cea mai mică dintre ele băgă de seamă, când muri mama, că obrazul fetiţei, spre deosebire de chipurile lor pline de spaimă, îşi păstrase surâsul de porţelan.

Şi în timp ce celelalte voiau să o lovească ea o apără, căci credea în dragostea ei. Iar celelalte surori crezură şi ele atunci când le atinse mila nenorociri ei.

OCHI PENTRU OCHI

La hipodrom, dintr'odată, iepurele mecanic se opri şi toţi ogarii săriră pe el. Apoi se retraseră deziluzionaţi şi nimeni nu mai isbuti să-i facă să fugă.

Se 'mprăştiară pe câmp ca să pască iarbă în timp ce publicul protesta, indignat că dăduse banii de pomană.

Trad. de V. H.

ŞTEFAN STĂNESCU

INSCRIPŢIE PE O CARTE DE VERSURI

lui Grigore Popa

Iată-le, gând întetat!
În pribegiri estivale,
Oaspe de-mult, într'un sat,
Rodul din care-ai gustat
Când erai tânăr, în cale,
Azi e un fruct parfumat,
Căruia vremea i-a dat
Plinul dulceţilor sale.

Bine-primeşte, străine,
Darul trimis în oraşe,
Stihuri de-ambrozie pline,
Nude cântări, buciumaşe
Svonuri de foc... Pentru mine
Ieri, crude doar şi gingaşe
Făgădueli, azi depline
Şi pregătite savori;
Fructele-acestea sunt bune,
Coapte'n lăuntricii sori
Şi'n a blândeţii minune.

Bucurii austere,
Scumpele versuri, comori,
Nevătămate surori,
Pururi se nasc din dureri
Ca s'alunge durere

Aprige sfâşieri,
Cu-armonia ne chiamă
Din pojar de tăceri
Şi din Dragostea, mamă
Pururi a celor frumoase,
Pururi a color de seamă.

Cu povestiri duioase
Şi'nviforări dintâi,
Cântece luminoase,
Carte de căpătâiu!

AL. HUSAR

LUCEAFĂRUL ŞI MEŞTERUL MANOLE

Luceafărul şi Meşterul Manole simbolizează deopotrivă pe omul de geniu în raporturile lui cu lumea. Încercând să deslușim două concepţii, integrate în domeniul valorilor literaturii mondiale, ne propunem în cele ce urmează sarcina unei discuţii sub perspectiva unor noui puncte de vedere.

Deşi vom crede că problema se reduce 'n fond la un proces de conştiinţă personală, acceptînd ideea predestinaţiunii, cum geniul trăieşte între oameni şi nu-şi poate permite nici riscul sfinţeniei, concepem geniul deocamdată fie ca o sublimă apariţie astrală, care nu trăieşte decât nostalgia unei deveniri obişnuite, fie ca o împlinire băştinaşă, în sensul unui trunchiu ce creşte rodnic din pământ, ca 'n balada Mînăstirii Argeşului.

Nu ne surprinde duhul de vrajă şi distincţie al idealismului romantic din capodopera lui Eminescu şi pedealtă parte înţelegem realismul de furtună şi sudoare al accepţiunii din baladă.

Dar de-aici provin deosebirile şi înainte de-a răsbate în esenţa unui destin identic, să mărginim deocamdată cele două lumi în care trăiesc pe rând steaua poetului şi arborele anonim din poesia poporană. Deşi lumea 'n care circulă Luceafărul e mult mai departe nouă decât lumea zilnicelor frământări, în care Meşterul Manole se ia la 'ncăierare cu stihiile, e vorba şi 'ntr'un caz şi 'ntraltul de un elan ce se opune ordinii prestabilite, sau de-o inerţie ce rezistă obişnuitelor desfăşurări din fiecare dintre cele două lumi în parte.

Luceafărul şi Meşterul Manole întrerup, deslănţuindu-şi forţele, armonia lumii lor, suspendând o clipă presiunea legilor ce-i covârşesc. Intervin în cazul amândorora perturbaţiile lumii din afară (Ana si Cătălina) şi amândoi, surprinşi în somnolenţa acţiunii creatoare (de-ar fi să considerăm şi mersul stelei pe cer drept act al creaţiunii) îşi curmă echilibrul şi-şi pierd statornicia lucrului, îngăduind în lumea lor accesul lumii acesteia:

O, cere-mi, Doamne, orice preţ,
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu isvor eşti de vieţi
Şi dătător de moarte.

(Luceafărul)

Dă, Doamne, pe lume,
O ploaie cu spume,

Să facă păraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească
Mândra să-mi oprească
S'o oprească 'n vale
S'o 'ntoarcă din cale...

(Meșterul Manole)

Adevărat că 'n existența lor, Luceafărul și Meșterul Manole admit, ca printr'un echivoc al fatalității, drept simplu pretexct de pendulație, vijelia omenescului ce-i bântuie. In fond, ei înșiși se resimt firește devastați, ca oameni (dacă transpunem simbolul în funcțiile ce-i convin) întrucât amândoi se 'ntorc în sfintele lor temple, sacrificându-și omenescul :

In locul lui menit din cer
Hyperion se 'ntoarse
Și ca și 'n ziua cea de ieri
Lumina și-o revarsă.

(Luceafărul)

Iar Manea ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de 'mplinit...

(Meșterul Manole)

S'ar putea vorbi aici de un eroism al dezertării din viață. Creatorul, ca să extindem simbolul, se sacrifică pe sine însuși, ca om, prin actul creației, întrucât acceptă tragedia renunțării la viață. Din acest punct de vedere, între creator și sfânt există totuși o asemenănare, ce poate fi dedusă și de-aici. Nici unuia nici altuia nu i se 'ngăduie, să trăiască 'n vadurile cârmuite de legile firești ale vieți. Li se rezervă, cași exilaților, refugiul insular al unor regiuni imaginare, cu singura deosebire că sfântul se integrează într'un sistem de forțe care-i garantează certitudinea ultimelor revelații, pe când artistul nu-și dispare sieși niciodată și 'n tensiunea oricărui extaz, el nu se dăruie divinității, ci-și dăruie divinitatea, dacă nu divinitatea și-l dăruie șieși, ca în aceste versuri :

Hyperion, ce din genuni
Răsai c'o 'ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n'au chip și nume

Tu vrei un om să te socoți,
Cu ei să te asameni,

Dar piară oamenii cu toți,
S'or naște iarăși oameni.

Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp nici loc
Și nu cunoaștem moarte.

Artistul acceptă pe Dumnezeu, prin fatalitate. Și 'n faptul achiziției ultimelor certitudini (dacă ori care artist ajunge aici) el n'are sentimentul unei cuceriri, ci impresia unei înfrângeri. Sfântul se 'ndepărtează de lume pentrucă, precum se crede, o disconsideră și o ignorează. Și 'n prezența divinității se complace, impersonal, ca 'n ritmul unei procesiuni. Artistul deobiceiu recurge la Dumnezeu convertindu-se, pentru a se rezolva pe sine însuși...

Și 'ntr'un caz și 'ntr'altul, e vorba de-o destindere în interiorul aceluiași destin. Insă pentru artist Dumnezeu e, dacă vreți, zeul suveran din vechile mitologii care cumpănește soarta, ca și cum ar fi vorba de oricare alt zeu, ce s'ar găsi într'o încurcătură oarecare.

O cere-mi, Doamne, orice preț,
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu isvor ești de vieți
Și dătător de moarte.

Dumnezeu restituie artistului certitudinea destinului său singular și în virtutea echilibrului restabilit :

El tremură ca alte dăți
In codri și pe dealuri,
Călăuzind singurătăți
De mișcătoare valuri...

In cazul baladei, Dumnezeu nu intervine și Ana însăși se poate spune că întruchipează principiul divin al fatalității, acceptind (deși inconștient) să se jertfească. Manole însuși devine instrumentul voinței creatoare și drama geniului se intensifică în cazna creațiunii :

Iar Manea tăcea
Și mereu zidea
Zidul se suia
Și o cuprindea...

Manole turba
Și mereu lucra.

Vaetele omenești ale femeii sunt cel din urmă strigăt al vieții :

Manole, Manole,
Meștere Manole,
Zidul rău mă strânge,
Trupușoru-mi frânge,
Țâțișoara-mi strânge
Copilașu-mi plânge,
Viața mi se stinge.

Creația se crede că oferă 'n schimb artistului prilejul evaziunii din ei înșuși, dar, omenește, în procesul însuși al creației, în măsura în care-și istovește vrajba măruntaielor, creatorului fără prihană i se taie perspectiva oricărei comunicații cu regiunile străine celor ce-i îngroapă sufletul. Însă în conștiința lui se prelungește drama izolării în afara marginilor liniștite ale vieții, de și nutrindu-și forțele neomenești, un nou impuls își află mântuindu-se într'o însuflețire creatoare, care-i sguduie orbita, fără să-i clintească orizontul în mijlocul căruia-și resoarbe existența.

Ajuns aici (căci geniului i se asumă luciditatea unei responsabilități în fața destinului) fie că renunță la însăși genialitatea lui, cum în istoria literaturii se crede că n'a făcut decât Arthur Rimbaud, fie că-și acceptă tragedia nemuririi și-și asigură astfel sentimentul unei continuități interioare, reducându-și existența la un simplu spor de experiențe, ce-i vor oferi materialul combustiunilor creației, fie că fuge deadreptul din mijlocul umii, cum făcuse Gauguin și cum Tolstoi încercase de atâtea ori, fapt e că în existența oricărui mare creator, un dezacord cu lumea pare a fi inevitabil și rupturile de genul acestora au devenit curente.

Deși în fond, artistul se desparte anevoe de lumea ce-l împrejmuie și tragedia lui ne pare dublă din acest punct de vedere. În definitiv Luceafărul, mărturisește însuși Eminescu, („înțelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaște moarte și numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă pe pământ, nu e capabil de-a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n'are moarte, dar n'are nici noroc") oricît s'ar crede rece în lumea lui, suportă desămăgirea orgoliului înfrînt și versuri ca :

De greul negrei veșnicii
Părinte, mă desleagă

nu le va fi recitat numai odată. Adevărat că Maiorescu vorbea despre poet ca despre un „geniu cuprins de lumea ideală, pentru care orice coborîre în lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească (Critice, vol. III pag. 135) și „lumea în care trăia el după firea lui și fără nicio silă era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce și le însușise și le avea pururea la îndemînă (pag. 134) dar știm de cîte ori :

Pe lîngă plopii fără soț
Adesea am trecut.

Cum mai poate fi Luceafărul în acest caz un simbol al androginismului sau al cine știe căror intervertiri sexuale ? Dacă-l acceptăm ca simbol, Luceafărul întrupează, la un moment dat însuși dorul de viață al oricărui creator, gata să-și chipească nemurirea în schimbul unei „ore de iubire"... Tocmai aici stă diferența între Luceafărul și Meșterul Manole. Luceafărul aspiră la ceeace Meșterul Manole renițase. Evident, se retrag amîndoi, în vechile odăjdii, Luceafărul în cer, Meșterul Manole pe schele și acoperiș, dar un moment același elan vital îi desființează patetic pe amîndoi :

Dar dacă vrei cu crezămînt
Să te'ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pămînt,
Fii muritor ca mine... (Luceafărul)

Suflă, Doamne un vînt,
Un vînt pe pămînt,
Brazii să-i despoaie
Paltinii să'ndoaie
Munții să răstoarne,
Mîndra să-mi întoarne,
Să mi-o'ntoarcă'n cale
S'o ducă de vale!... (Meșterul Manole)

Și unul și altul așa dar acceptă pentru moment viața în ea însăși, și unul și altul sunt dispuși o clipă să renunțe la însuși destinul lor, voind să-și împlinească sensul omenesc al existenții. Drept aceea Meșterul Manole îndupleacă pe Dumnezeu ;

Domnul se'ndura,
Ruga-i asculta,

culminîndu-și omenescul, iar dacă Ana își împrumută zidului sîngele și nașterea, își prelungește de fapt drama în sufletul lui Manole, ca un testament al umanității :

Manole, Manole,
Meștere Manole,
Zidul rău mă stringe,
Trupușoru-mi frînge etc...

pe care nu ni l-a putut transmite Cătălina, pentrucă spațiile ce-o despart de Luceafărul sunt ireductibile. Cuprinsă'ntr'un joc de forțe exclusiv telurice, Cătălina ne comunică numai elanul unei aspirații la izbava cerului, dar nu curajul de-a-și transcende omenescul, comunicînd în treacăt cu înălțimile din zaristea oricărei depășiri :

O, eşti frumos, cum numa'n vis,
Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N'oiu merge niciodată...

De-aceea este dat lui Dumnezeu să întoarcă Luceafărul la matcă dovedindu-i, peremptoriu, sborul lui către repaos şi, dacă se observă, Ana din baladă nu-şi, precum am spus, decît încarnaţia principiului care întoarce pe poet la uneltele sale.

Înţelepem prin urmare, că niciodată geniul nu-şi indentifică viaţa cu rostu-rile artei, ci-şi surpă existenţa ca o groapă în care se prăbuşeşte, renăscînd ca arborii dintr'un mormînt (Meşterul Manole) sau deadreptul evadează din închisorile vieţii, deslănţuindu-se ca într'un sbor deasupra apelor cu aripile desfăcute spre zarea celuilalt tărîm. (Luceafărul).

Deosebim, pînă aici, două planuri ale existenţii creatorului, care, de nu se confundă şi rareori am crede că se identifică, se menţin prin intrigă şi complici-tate, ceeace'nsemnează, că orice creator îşi tolerează pînă la un punct faptul unei răbufniri istovitoare cînd într'un plan cînd într'altul chiar dac'ar fi să credem, că Luceafărul n'ar fi cedat niciodată şi soarta pajului din basm i-ar fi rămas pe veci străină...

Deşi, în esenţă, ambele poeme interpretează în acelaşi fel destinul geniului, căci Luceafărul şi Meşterul Manole îşi contrazic umanitatea pînă ce şi-o neagă amîndoi în cele din urmă, raporturile lor faţă de cele două planuri de viaţă sunt totuşi deosebite.

Luceafărul coboară provizoriu între oameni, travestindu-se („Părea un tînăr voevod cu păr de aur moale") cînd îşi ascultă vaetul pămîntului din el în sacri-ficiul lui, el are totuşi conştiinţa vechii lui obîrşii şi-şi dă seama de gravitatea pasului ce-l face :

Din sfera mea venii cu greu,
Ca să-ţi urmez chemarea
Şi cerul este tatăl meu,
Iar mumă mea e marea.

Meşterul Manole e un om de rînd, care trăieşte, caşi alţii, dar condamnat şi el eternităţii, se dăruie creaţiunii, uitîndu-şi proveniența. Se aşterne lucrului şi rabdă, cînd omoară cărnurile şi neamul femeii, contemplîndu-şi zidul care se înalţă :

Stai mândruţa mea,
Nu te supăra,
Că vrem să glumim
Şi să te zidim etc...

Meşterul Manole termină cu ceeace Luceafărul ar fi vrut să înceapă. Emi-nescu ne prezintă geniul aspirînd către viaţă, balada Mînăstirii Argeşului surprinde

geniul în momentul renunţării la viaţă. Luceafărul se mistuie dorind să trăiască, Meşterul Manole încetînd să mai trăiască. Luceafărul închis ca toţi romanticii „dans son tour d'ivoire", în lumea esenţelor, suportă nostalgia manifestărilor obiec-tive şi, din acest punct de vedere, Luceafărul e mai aproape de Moise al lui Vigny, sau de şoimul lui Lecomte de l'Isle (Le sommeil du condor) pe cînd alăturea de pelicanul lui Musset şi pasărea lui Baudelaire (L'Albatros) se situiază mai degrabă Meşterul Manole.

Eminescu surprinde geniul intim năzuind spre lumea cea de toate zilele, de care ştim că n'are parte, dar Meşterul Manole din această lume se desprinde, ca un pui dintr'o găoace, omorîndu-şi cum s'ar zice, mama, care l-a crescut. Emi-nescu s'ar întoarce sub aripa ocrotitoare a vieţii, dar viaţa îl alungă şi Dumnezeu nu-i lasă dreptul s'o trăiască. Meşterul fuge de-aici, unde trăia în gloaba contin-genţelor, se'nstrăinează'n schismele neodihnitelor avînturi spre mai sus şi poate că pe acoperişul mînăstirii, se întîlneşte într'o noapte cu Luceafărul. Amîndoi adulme-cîndu-şi zodia, tainic sprijiniţi sub boltele eternităţii şi privind deafară golurile lumi de dincoace ; Luceafărul, în splendoarea izolării lui :

Dar nu mai cade ca'n trecut
In mări Atotînaltul.
Ce-ţi pasă ţie chip de lut,
Dac'oiu fi eu sau altul,

şi Meşterul Manole auzind mereu îndurerat mustrarea legilor din singe, şi pe-deapsa binefacerilor sufleteşti ale iubirii :

Un glas năduşit,
Un glas mult iubit,
Care greu gemea
Şi mereu zicea :
Manole, Manole,
Meştere Manole etc. etc...

Şi deosebirile continuă'ntre ei pînă şi'n pragul morţii (de-ar fi să zicem, că pe un anumit plan de existenţă Luceafărul ar înceta să mai trăiască dincolo de strofele, care sfîrşesc poemul).

De s'ar părea că'n cazul meşterului din baladă dispare satisfacţia artistului, ce-şi terminase opera, dimpotrivă Eminescu îşi rezolvă tragedia prin conştiinţa şi orgoliul destinului, ce şi-l desbate :

Trăind în cercul vostru strimt
Norocul vă petrece
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor şi rece.

și, din acest punct de vedere, mentalității poetului cult se opune crezul dîrz și dureros al omenescului din Meșterul Manole, care sfîrșește destrămîndu-se, pentrucă de geaba s'ar întoarce a doua oară în mijlocul vieții:

Cum o auzea,
Manea se pierdea
Ochii-i se'nvelea,
Lumea se'nvîrtea
Și depe grindiș,
Depe acoperiș,
Mort bietul cădea.

Transportînd discuția în termeni potriviți, Luceafărul prezintă drama inadaptabilității geniului, caracteristică oricărei culturi majore, iar Meșterul Manole, tragedia desintegrării geniului din mediul social, frecventă'n cazul culturilor minore, ca să adoptăm aici terminologii consacrate, chiar dacă n'am împrumuta lui Blaga însuși sensul noțiunilor.

Dar, revenind, precum vom mai fi spus, în ultimă instanță aceeași soartă sguduie viața astrului, trăind departe de sbuciumul lumii alt sbucium al vieții, cași soarta Meșterului, trăind în sbuciumul vieții, neliniștea desființării lui definitive de unde conchidem că de fapt, oricît ar aparține lumii fenomenale, geniul servește drept organ al divinității, dacă nu-și servește șieși drept divinitate, înlesnind lui Dumnezeu să ne vorbească, sau învățînd omenirea să comunice deadreptul cu lucrurile lumii, desvăluindu-le cum sunt în ele însile.

Depășim aici probabil cadrul discuției, restabilind pe alt plan, acordul geniului cu umanitatea sub specie aeternitatis, dar revenim și spunem, că, dacă Luceafărul renunță ca și Michel Angelo, (care-și făcuse din artă soția lui), dispensîndu-se de lumea asta, el își asigură totuși, pribegind între pămînt și cer, cu riscul oricăror privațiuni, liniștea somnului de alintare și odihnă în leagănul veșniciei, ceeace nu se'ntîmplă cu Meșterul Manole, care rămîne pînă la sfîrșit un arbore lovit de trăsnet, ce-și acceptă moartea fără să știe, că din sămînța lui, vor răsări alți arbori. Luceafărul se salvează prin orgoliu și conștiința privilegiului posterității, pe cîtă vreme Meșterul Manole moare numai cu credința, că dacă Negru Vodă ar fi vrut, el ar mai fi clădit o

Mînăstire naltă,
Cum n'a mai fost altă.

Dar, de fapt de-aici balada'ncepe a doua oară...

In fond, Luceafărul rămîne totuși „vecinică minune" cum s'ar fi vrut pe semne însuși Eminescu, simbolul geniului abstract, intempestiv, privit dela distanță, iar Meșterul Manole imaginea veșnică a geniului acestuia mai nou, care, dacă zicem noi, despre orice creator, că mîntuie lumea cași Fiul omului, o mîntuie de

aproape, din ea însăși, mereu în mijlocul ei... dacă vreți, ca însuși Mîntuitorul lumii. Deși, din poemele ce discutăm asta nu rezultă, putem veni pe lîngă ele cu ceeace fiecare din noi înșine avem, căci numai atunci se poate zice că le înțelegem, cînd într'un fel sau altul apropiindu-ni-le, ne depărtăm de ele, regăsindu-ne în ele pe noi înșine cumva...

Ar fi să credem totuși, că nu-i vorba de hazard în soarta creatorilor, și, cum deducem din aceste două poesii, ei nu-și pot cuceri viața, cum fac de pildă oamenii comerțului, oricît or fi riscînd, pentrucă nu-i prind persistența și meșteșugul practic, cum se zice despre Balzac bunăoară, că'n romanele lui banii au atîta importanță numai pentrucă pierduse în afaceri. Geniul e așa dar un om (dacă este și Luceafărul) ce nu-și suportă destinul, ori un om pe care destinul nu-l suportă, ca atare. Asupra lui, lumea aceasta n'are influență nici putere. El trece prin ea, cu învoirea Creatorului celui dintîi, ca o corabie pe ape, care se'ntîmplă uneori să se scufunde, dar asta, cînd corabia se strică, ori vijeliilor numai Iisus le-a putut sta împotrivă...

Ar vrea orice artist să beneficieze, cum s'ar zice, de umanitatea lui, dar asta nu se poate în genere, pentrucă geniul nu trăiește între oameni, ci pe deasupra lor și oamenii nu-i pot servi decît în măsura în care el însuși oarecumva îi servește. In fond, și creatorul e dispus să se sacrifice chiar în această ipostasă:

Da, mă voi naște din păcat
Primind o altă lege,
Cu vecinicia sunt legat,
Ci voiu să mă deslege.

Dar intervine, precum știm, divinitatea, și toate se supun unor orînduieli, care vin parcă dedeasupra. Fie că nu-l satisface lumea, (cum n'ar fi putut Cătălina niciodată), fie că destinul însuși contravine vieții meșterului, în fond și'ntr'un caz și'ntr'altul creatorul se desparte de lumea din preajma lui intrînd cu sugrumare în cercul existenții lui deosebite și chiar dacă și acolo îl mai urmăresc fantomele și plînsetul vieții, rugămintea lui se dovedește a fi zădarnică, precum se dovedise și'n balada de care vorbirăm.

Dincolo de misiunea uniplană a creației totul se sparge'n țăndări și din firimituri geniul cel mult încheagă chipul nou al operii de artă...

Rămîne'n mijlocul vieții o insulă sub valuri și furtuni, căci trecînd peste excese și bizarerii, geniul e în fond un om trăind viața dedesubt într'o permanentă tensiune interioară ce-i istovește forța încordărilor de ordin social culminînd prin pierderea lucidității ca în delirul orgoliosului luceafăr, ori prin intensificarea dramei existenții, ca'n spasmul morții meșterului bîntuit de nebunie și strigoi...

Fie că se eschivează conștient, fie că fatal va fi exclus din treapădul vieții zilnice, fapt e, că geniul contravine lumii obișnuite, construindu-și din himere și

abstracții, prin extensiunea eului asupra lumii, universul lui de flăcări și imagini, în care se odihnesc toate sufletele isgonite cînd și cînd din lumea asta.

Oricît s'ar războiu năvalnic cu destinul (chiar dacă nu atribuim cuvîntului sensul opresiv al fatalității) geniul autentic se'ntoarce îndărătnic la sfintele lui isvoare, de unde-și stoarce apele spre adîncimi și revărsări înalte, înălțîndu-și sufletul prin ele...

Geniul presupune, evident, o forță primordială, care, desfășurându-se, trece peste margini și convenții cu impetuositatea forțelor naturii, lucru care s'a mai spus și pe aiurea. Dar, una din virtuțile constitutive ale geniului e tocmai conștiința locului lui în lume, care-l sdrobește și-l reface pedeantregul.

Nu știu care interpret al genului afirmă că „le grand homme ne détruit rien que ce que fait obstacle à sa vie, il n'introduit pas dans l'humanité un effort de séparation et de divergence, mais un effort vers la concorde et l'unité. Il ne reçoit pas la vie des éléments qu'il organise, il la leur donne".

Asta-i adevărat, de ne gîndim, că oricît s'ar despărți de lume geniul în fond trăiește mereu în centrul ei și mai aproape de ea decît toți oamenii ce bat de obiceiu maidanele periferiilor... Adevărat că pentru el viața'n timp nu 'nseamnă tihnă, căci nu-i recunoaște consistență și temeinicie. Geniul e vizionarul „qui travaille pour l'éternité" și'n acest sens, de s'ar părea că se sustrage omenirii, de fapt se'ntoarce, precum știm în sânul ei, oferindu-i perspectiva unui urcuș mult mai departe de comicul absurd ale existențelor întâmplătoare.

Luceafărul degeaba tinde a se desface din eternitate și Meșterul Manole în zadar se războiește cu stihiile, pentru a se oferi timpului definitiv, desființează cel mult pentru o clipă timpul (Luceafărul) sau înduplecă pentru moment urgia elementelor deslănțuite, în fond nici el nu turbură ordinea naturii, ci se integrează în anarhismul lumii, restabilindu-i armonia.

Geniul imprimă lumii noastre un duh nou, cu atât mai trainic cu cât străbate mai adânc în miezul esențelor, restaurând eternitatea vieții efemere, fapt care se deduce din însuși procesul adâncirii concepțiunilor ce discutarăm.

La baza oricărei creațiuni așa dar surprindem drama unui sacrificiu și prin urmare sensul tragic al existenții înseși, ce aparține oarecum structurii geniului admițând că artiștii în genere dau lumii mai mult suflet, ajungem parcă la concluzia oarecum mai generală, că omenirea nu poate fi însuflețită decât răpindu-i sufletul...

CÂNTECE PENTRU SOMN

PSALM

Domnului Tudor Arghezi

Nu-l căuta pe unde s'a fost lăsat văzut.
Ți-a troienit vederea cu slavă și cărarea.
Pe slove socotiseși, cules, a-l fi bătut
Ca 'n fagure amiaza, și 'n vin ca întomnarea.

Pe cel ce-i luase urma l-a fost ajuns din urmă
I'ntâmpină urgia cel ce-i fugi din față.
La leatul șapte mii cinci sute și-o postață
Acelaș goz de suflet mărirea lui îi scurmă.

Pe cel ce-și trece ceața prin arbori și prin tâmple
Așteaptă-l. Dormi? Mai bine. E Sfântul Neculai.
Așează-ți lângă vatră bocancii, dacă-i ai:
Va trece 'n noapteă asta să ți-i umple.

CANTILENA

I

Dormi. Rumegătură de stea
Pestelca vremii-ți presară
Peste lespezile câte 'nghețară
Lacrima numai a mea.

Dormi. Să luneci așa
Pe lucii întinderi alene
Selenar legănând cantilene
Spuse de-abea.

Dormi. Nici un înger să nu-ți
Fâlfâe 'n jur din aripă
Ploapele, clipă cu clipă,
Somnule i le săruți.

Dormi. Arabesc,... arabesc,...
De suflet... de piatră... de lună.
Agatele mânii ce azi le adună
Curând impietresc.

Floare, mâna prin moarte.
— Omenesc, mai pur omensc.—
Risipesc melodii, risipesc
Aici, pentru mult mai departe.

Dormi: mai departe glumesc.

CANTILENA

II

Dormi frunte geamănă, dormi
Braț surat, sân frățân, suflet frate
Peste lume, lin, și peste toate,
Aburii tristeții uniformi.

Dormi, durere geamănă, dormi.

Visul coviltir imprejur, rotogol,
Intre cerul tău și cerul ideilor, gol
Intre gândul-nor și norii gândului, enormi.

Dormi, țărână geamănă, dormi!
Timpul n'are cum de-acum să-și mai deștepte
Clipele scălâmbe, Prometei diformi.
Dormi, țărnă geamănă, dormi.

Treptele din lut sunt singurele trepte.

ORIZONTURI

ROMÂNISMUL ÎN PERSPECTIVA ETERNITĂȚII

DE

PERICLE MARTINESCU

Volumul pe care d. Ovidiu Papadima ni l-a oferit de curând nu este numai un studiu de folclor, cum modest se intitulează (deoarece un „studiu de folclor" propriu zis, nu presupune decât culegerea și ordonarea unui material folcloric, cu mici explicații marginale fără o adâncă profundare a conținutului acestui material); „studiul" d-lui Papadima este ceva mai mult: o interpretare obiectivă a materialului folcloric cules de dânsul sau de alții, interpretare din care să iasă conturată bine, luminoasă și sugestivă, o imagine a firii poporului nostru. D. Papadima a făcut în opera sa două lucruri deosebit de importante: întâi, a colindat toate regiunile țării, culegând chiar din gura acelora ce-l păstrează mai bine - țăranii - materialul folcloric de care avea nevoe, și în al doilea rând, a căutat să-și explice fiecare sens, fiecare credință, superstiție sau obiceiu, pentru a vedea care este originea lor, în ce măsură toate acestea caracterizează pe omul pământului românesc și întrucât se deosebesc ele de celelalte neamuri. Acea „viziune românească a lumii", pe care autorul o anunță în fruntea volumului său, este tocmai sintetizarea unui complex întreg de fenomene spirituale, sufletești sau fizice cari înfățișează felul cum poporul nostru vede lumea, cum o concepe în existența ei de dincolo de ceeace este actual și imediat și, mai ales, ce atitudine adoptă el în fața ei. Tratate fragmentar - ceeace ne îndeamnă să-l facem din asta o obiecție, deoarece opera capătă prin aceasta un caracter oarecum exclusiv pozitiv, lucru ce, credem, n'a stat în intenția autorului - problemele de folclor abordate în volumul de față au, totuși, o unitate bine precizată, întrucât întregul material se polarizează în jurul unei axe, anume: ideea de a desprinde

din fiecare amănunt elementul care să colaboreze la construirea imaginii pe care poporul nostru şi-o face despre lume.

Dar preocuparea de căpetenie a autorului nu este aceea de a ne prezenta un material folcloric – ce în mare măsură nu mai este inedit astăzi, – nici aceea de a ne oferi o interpretare personală a acestui material. D. Papadima caută să pună faţă în faţă cele două realităţi atât de contradictorii ale lumii noastre: civilizaţia orăşenească, cu întregul ei aparat tehnic, ce numai în aparenţă constitue un progres, căci în dosul acelui confort exterior de care se face mare caz, se ascund atâtea drame şi tragedii umane – şi lumea satelor, ce şi-a păstrat puritatea iniţială a vieţii care se petrece între elementele protectoare şi blânde ale naturii. Aici vedem noi adevăratul sens al acestei cărţi şi sub latura aceasta am vrea să o discutăm mai stăruitor.

Aceasta este însă o problemă mai largă. Înainte de a o aborda, e bine să scoatem în evidenţă valoarea acestei cărţi aplicată la problemele etnicităţii noastre ce se bucură astăzi de o atenţie deosebită. In această privinţă, munca d-lui Papadima nu este numai încununată de un succes real, dar se bucură şi de o mare actualitate. Problemele de filologie şi folclor naţional sunt, astăzi, aproape singurele care preocupă lumea intelectuală, din cauza marilor frământări ce se produc în spaţiul politic şi spiritul mondial. Fiecare popor caută să-şi expună în faţa celorlalte, calităţile lui particulare, pentru precizarea unei individualităţi naţionale şi pentru afirmarea meritelor trecute sau viitoare, pe care le evocă sau le invocă, în vederea realizării anumitor aspiraţii şi idealuri naţionale. Din cartea d-lui Papadima se desprinde, în sensul acesta, cea mai curată icoană sufletească şi spirituală a neamului românesc. Spunem şi accentuăm „cea mai curată", întrucât sunt multe lucrările celor cari, în grabă, dintr'o perspectivă fugară şi superficială, au încercat şi au crezut că au prins în descrierile lor adevărata fire a poporului român. Mai ales străinii ce ne-au vizitat, uneori, tocmai pentru a ne cunoaşte, au plecat de aici nu numai fără a ne cunoaşte, dar luând cu ei o imagine falsă a românismului. Românismul nu se rezumă în ceeace vede cineva cu ochiul; autenticitatea lui puternică stă tocmai în manifestările vieţii lui spirituale, pe care e greu să le sesizeze cineva străin de firea poporului. Când, acum câţiva ani, ne-a vizitat Keyserling, filosoful despre care se spune că intuiţia nu l-a înşelat niciodată în cunoaşterea unui popor, a scris despre noi pagini în care nu ne regăseam decât într'o foarte mică măsură. Dealtfel, filosoful acesta, dublat de un artist şi de un pasionat, a avut totdeauna un fel de slăbiciune pentru fenomenul slav; şi poate din cauză că n'a avut încă ocazia să cunoască acest fenomen la el acasă, peste tot pe unde trecea, mai ales prin regiunile limitrofe slavismului, trăia cu iluzia că se află în lumea elementului slav. Venit din Occident, după ce cunoscuse America, stătuse doi ani în Brazilia şi făcuse înconjorul pământului, Keyserling nu avea cum să înţeleagă originalitatea profundă a spiritului etnic românesc şi ei credea că ceeace se deosebeşte de tot ce văzuse până atunci, este slavism şi nimic mai mult. Dealtminteri, paradoxele lui au ajuns până acolo, încât a scos chiar şi din Socrate un slav, afirmând că felul de a vorbi al acestuia „nu se deosebea cu nimic de felul de a discuta al studenţilor ruşi. Cu toate acestea, Keyserling a înţeles ceva din marea forţă spirituală a poporului român, atunci când a afirmat că vede în acesta elementul civilizatoriu şi cultural de primul rând nu numai al Balcanilor, dar şi al stepei ruseşti. Afirmaţia lui Keyserling de acum cincisprezece ani se bazează pe ceeace d. Papadima ne-a prezentat ca o ilustrare astăzi: structura spirituală a poporului român.

Poporul român are una dintre cele mai originale şi mai bogate structuri. Apărut dintr'un fond traco-dacic, plin de elemente mistice şi panteistice mai vechi decât orice altă mentalitate, pe care s'a grefat, pe urmă, influenţa latină, din care a adoptat o mare parte din ritualurile cosmice, şi primind, mai târziu, pecetea bizantinismului, care i-a dat o mare forţă spirituală, fără a neglija nici contribuţia slavismului, de care se apropie unele calităţi sufleteşti, cum sunt generozitatea şi mila, poporul român este poate singurul din Europa care, la întâlnirea şi din încrucişarea atâtor mentalităţi specifice, are un fond nebănuit de bogat şi înzestrări spirituale despre care puţini străini îşi pot da seama. Dealtfel, prin ceeace trăeşte poporul nostru, prin ceeace şi-a păstrat el continuitatea dealungul atâtor vitregii ale istoriei, este marea forţă interioară, în care şi Keyserling vedea elementul hotărîtor al spiritualităţii viitoare din sud-estul şi răsăritul Europei. Legat de pământ, înconjurat peste tot de natură, trăind între cer şi ţărână, omul românesc îşi petrecea adevărata viaţă pe un plan spiritual şi nu material, cum s'ar putea crede la prima vedere. Fără să fie exagerat şi mistic, dar nici raţionalist; fără să fie deloc pragmatic, dar nici prea sentimental – deşi sentimentalismul este ceeace caracterizează mai ales românismul–fără să aibă structura omului industrial şi industrializat, schelet şi gol pe dinăuntru, dar fără să cadă nici în naivitatea visătorului incurabil, deşi se spune adeseori că „românul e poet" (lucru just, fără îndoială, până la un punct!...), poporul român este o creaţie colectivă a bunului simţ, a echilibrului spiritual şi sentimental, a proporţionării dintre fizic şi metafizic – elemente ce intră deopotrivă în structura lui şi-l caracterizează egal. Gândească-se oricine la exemplul cel mai ilustrativ pe care l-a dat neamul românesc: Mihai Eminescu. Cel mai mare poet, dar şi cel mai strălucit gazetar. Idealist şi pesimist într'o privinţă, – realist şi optimist, în alta. Insetat de cunoaştere şi de aventuri spirituale noui, dar în acelaş timp îndrăgostit de natură şi pasionat de simplitatea şi frumuseţea străvechei noastre vieţi idilice. Eminescu este o creaţie autentică românească. Forţa lui intelectuală, ca şi înzestrările lui temperamentale fac parte din însăşi structura ancestrală a poporului român. In acesta trăiesc latent şi necultivate atâtea însuşiri, pe care, dealtfel, el nici nu ţine să şi-le evidenţieze fiindcă îşi' dă seama că cea mai mare glorie a omului este existenţa lui şi pe aceasta şi-o desvoltă sub toate laturile, în modul cel mai natural. Din prezentările diverselor faţete sub care ni-l evocă d. Papadima, poporul român este o fiinţă vastă, care trăeşte intens toate experienţele vieţii şi ale morţii, ale păgânismului şi ale religiei, prin marea forţă interioară ce-l caracterizează. Această forţă interioară este, într'adevăr, atât de puternică, încât poporul român, nu numai că primeşte cu greu influenţe din afară, dar el impune mută lumii în mijlocul căreia trăieşte multe din chipurile sale de a concepe şi de a participa ca existenţă.

Pomeneam însă, mai sus, de conflictul acela acut dintre civilizaţia mecanică a lumii moderne şi rezistenţa satului românesc în care se păstrează comorile fiinţei neamului nostru.

Acest conflict este, cu adevărat, primejdios. Şi nu numai pentru românism, ci pentru orice specific naţional, pentru orice „etnic" care mai păstrează încă o poezie veritabilă a lumii. Ştiinţa modernă, cu toată aparatura ei de sticlă sau de fier, înstrăinează omul de viaţă, tinzând să facă din el un „element" fără o forţă sufletească, fără o credinţă de care să se sprijine în momentele de nelinişte şi îndoială şi, în sfârşit, fără un spaţiu mitologic în care să poată evada în clipele de desgust şi de săturare de civilizaţie. Toate mijloacele culturii şi civilizaţiei moderne, care vor fi şi mai „moderne" în curând, pledează pentru o nivelare spirituală şi materială a umanităţii, pentru o uniformizare a vieţii popoarelor şi indivizilor. Vor fi sacrificate, mai întâi, fireşte, tocmai elementele care caracterizează şi deosebesc un popor de altul: comorile acestea folclorice. Satul va trăi în preajma oraşului şi oraşul va fi acelaş peste tot: haotic, rece, inuman, materialist şi trist sub jalnica lui aparenţă de fericire. D. Ovidiu Papadima, apologetul vieţii româneşti şi al viziunii sănătoase pe care poporul nostru şi-o face despre lume, nu ignorează această latură melancolică a problemei. D-sa ne avertizează, chiar în prefaţa cărţii:

„Într'un anume chip astfel, cartea aceasta înfăţişează mai mult ceeace am uitat, ceeace pierdem, decât ceeace avem încă sigur. Şi ceeace pierdem, e atât de mult! Încât explică şi secretul persistenţei noastre miraculoase în istoria atât de întreagă. Cu asemenea armură sufletească, era imposibil să nu rezistăm. Dar tot odată te bat gânduri sumbre de viitor; fără ea cum vom răzbi, când primejdii şi ispite tot atât de mari ne pândesc? Ce va deveni sufleteşte ţărănimea noastră, când străvechea vigoare a disciplinei folclorice de viaţă şi de gândire se va fi fărâmat cu totul?"

Iată o întrebare în faţa căreia nu poţi decât să te tulburi. Răspunsul ce i-l poţi da nu este nici negativ nici pozitiv, dar simţi că viitorul aduce, totuşi, cu sine o schimbare pe care n'ai dori-o. Cel puţin, n'ar dori-o ei familiarizaţi cu un fel de viaţă moştenit, având frumuseţile şi privilegiile lui. Dar nu trebue să ne speriem de nimic. Oricare vor fi schimbările şi evolu-

ţiile de mâine, poporul care are în urma lui bogăţii atât de mari, pe care le va putea oricând exploata, nu se poate teme de nimic. Într'o nouă condiţie a existenţei, el va şti să-şi câştige locul cuvenit, adaptându-se realităţilor şi asimilând, aşa cum a asimilat şi mai înainte alţi factori de cultură şi civilizaţie, noulle forme de viaţă materială şi spirituală din care îşi va zămisli înfăţişarea cea nouă a existenţii lui.

CRITICA ŞI ISTORIA LITERARĂ

DE

ION ŞTEFAN

Strânsa dependenţă dintre creaţie, critică şi istorie literară – fenomenul estetic supunându-se aprecierii critice şi apoi raportării, ca şi integrării istorice, – a fost în ultimul timp atacată de unii reprezentanţi ai istoriei literare, afirmându-se falimentul criticei şi necesitatea întemeerii ei numai pe datele, pe fundamentul istoriei. In acest fel, critica este scoasă din poziţia-i firească dintre operă şi inventarul ei istoric, fiind remorcată acestuia.

Dar existenţa, ca şi modurile de expresie ale criticei sunt determinate de opera literară. Ivită ca simplă glossă orală la început, pe marginea unei opere, devenită mai târziu comentariu marginal ţintind mai ales la explicaţii gramaticale, filologice, critica se constitue ca gen aparte abia în secolul trecut. Invidioasă de poziţia de avant-post a operei literare, critica face uneori temerare incercări de emancipare, căutând ca în loc să scoată prin observaţie, în mod empiric, caracteristicele operei, să-i impună apriori acesteia diverse regule. Insuşi un migălos cercetător ca Bogdan-Duică risca afirmaţia că „înainte de a avea un product complet bun, perfect, lămuririle criticei să iee pe dinaintea producţiunii, adecă să înţelegi mai întâi, apoi, să faci ce ai şi înţeles că e bine". (*Tribuna*, 1888, pag. 801). Mai mult: el cerea ca însişi scriitorii să mijlocească publicului cunoaşterea criteriilor necesare pentru judecarea unei opere demonstrându-le cetitorilor cu ajutorul operelor de geniu sau de talent din literatura streină şi autohtonă; le cerea deasemenea să facă cunoscute şi curentele literare, explicând naşterea lor şi căutând legăturile acestora „cu reformele politice, sociale, cu progresul ştiinţelor pe scurt cu toate ramurile activităţii spiritului omenesc", arătând deci influenţa produsă de „stările istorice asupra fisionomiei literaturii şi artei, a felului de cugetare şi simţire a artiştilor". (loc. cit. pag. 802). Duică intra însă pe nesimţite, cu aceste indicaţii, împrumutate din bagajul metodei istorice a lui Taine, în plină istorie literară. Iar noi, cu această observaţie, schiţăm o delimitare a domeniului istoriei literare de acela al criticei, pe care însuşi Bogdan-Duică o foloseşte uneori. Intr'o dare de seamă despre Dobrogeanu-Gherea, publicată în „Convorbiri literare" (din 1890, pagl 393 sq.), el susţine că oricât de interesantă ar fi indicarea influenţei exercitate de evenimente şi mediu asupra scriitorului, această operaţie nu se integrează criticei literare, al cărei scop este evidenţierea şi explicarea frumosului artistic. Pentru critic, e indiferent – afirmă el – cine e autorul unei opere, în ce împrejurări a trăit scriitorul, – date ce pot interesa numai istoria literară. Iar într'alt loc (*Tribuna*, 1889, nr. 12), va lăsa în seama istoriei literare şi rolul mărunt de a se ocupa de scriitori mediocri, sub nivelul timpului. Cât priveşte pe un poet ca Sihleanu, în schimb, refuză să-l lase în sarcina istoricului literar, care l-ar mântui în câteva rânduri, fără a-i zugrăvi personalitatea. (*Tribuna*, 1890, nr. 296).

Funcţia criticei e aceea de a aprecia, de a da verdicte de valoare operelor de artă. Abundenţa acestora în timpul din urmă, fapt ce nu mai permite răgazul unei judecăţi îndelung cumpănite, ca şi perspectiva ce-o reclamă o apreciere justă, au făcut ca critica să-şi constitue o anexă, cu funcţia de informare a publicului în domeniul literar, care e cronica literară, produs îndepărtat al enciclopedismului

veacului XVIII, prelungit în ziarismul secolului trecut. O delimitare a însărcinărilor acestor două genuri înrudite o încearcă d. Octav Şuluţiu în eseul „Intre cronică şi critică literară" din volumul *Pe margini de cărţi*, din care desţăşăm afirmaţia că pe când pentru critic „opera literară capătă un rost de cercetare numai după ce a căpătat o anumită perspectivă prin depărtarea în timp, cronicarul literar e un atent şi migălos înregistrator al actualităţii care trebue să treacă întreagă pe sub ochii lui". (p. 22).

Înrudiţi structural, cronicarul şi criticul diferă funcţional, deşi pot coexista în aceeaşi persoană, informaţia primului ajutând optica cestuilalt. Cronicarul pătrunde prin analiză în esenţa operei. Determinarea valorii ei o face însă criticul, după o anume detaşare în timp. Primul informează folosind analiza, cestălalt emite judecăţi de valoare pornind dela analiză pentru a ajunge la sinteză, fixând apoi într'un complex realitatea operei, stabilind raporturi între ea şi celelalte opere ale scriitorului, sau indicând poziţia acestuia faţă de alţi scriitori, căci în cele din urmă critica ierarhizează.

Bogdan-Duică, profesând la început un manifest dispreţ faţă de istoria literară, ajunge treptat, revizuindu-şi primele păreri, încă nedesprinse din amalgamul unor multiple influenţe, să urmărească opera de artă în rădăcinile prin care ea îşi extrage seva din mediul social, să contureze destul de apăsat câte un chenar biografic pentru explicarea, prin datele lui, a operei. Provocând o diluare a frontierelor dintre critică şi istorie, prima e absorbită, incorporată de a doua, care-şi lărgeşte cadrele. Urmărind acest proces de îngemănare a criticei cu istoria în scrisul predecesorului său la catedra de literatură română modernă dela facultatea de litere din Cluj-Sibiu, în studiul ce-l consacră „Evoluţiei concepţiei literare a lui Bogdan-Duică", d. D. Popovici crede că el e provocat, pe lângă inclinarea firească, de „constatarea rezultatelor pozitive pe care critica lui Titu Maiorescu le adusese în literatura română". (*Daco-Romania*, IX, pag. 47).

Maiorescu bătuse moneta, ea trebuia acum tezaurizată. După cum critica apare pe urmele creaţiei, istoria literară calcă pe urmele criticei, culegându-i verdictele.

Critica se ocupă de operă în parte, sau de scriitor; uneori un critic îşi alege un creator, din cercetarea căruia îşi face adevărată profesie, dându-ne monografia lui. Critica se ocupă deci de fiecare scriitor considerându-l în parte şi – întrucât nu obiectul, ci funcţia şi metoda o diferenţiază de istorie – privindu-l în actualitatea lui nemijlocită; numai „vremea îi aşează pe toţi în perspectiva lor cuvenită, dându-ne putinţa de a-i privi sub unghiul valorilor reale şi veşnice". (Eugen Lovinescu, *Critica şi istoria literară*, 1910, pag. 9). Pe urmele criticei, istoria literară va culege rezultatele acceptate de maioritatea criticilor şi de public, consacrându-le. Criticul e militant. El îşi spune părerea despre o operă, lângă opinia lui se alătură ale altora. „Incetul cu încetul, aproape pe nesimţite, ciocnindu-se părerile între dânsele, înlăturându-se ce este neîntemeiat, se încheagă o judecată definitivă, care cu trecerea vremii se impune ca un adevăr obiectiv, tuturor generaţiilor ce vin mai târziu. Astfel se clădeşte... istoria literaturii unui neam" (op. cit. pag. 8). Istoria literară va culege aceste „adevăruri obiective", inserând, odată cu ele, pe scriitori într'o ordine cronologică sau grupaţi pe curente, stabilind afinităţi, înlănţuiri, încadrându-le opera în complexul de imprejurări culturale, sociale şi politice în care a apărut, urmărind-o genetic, comparativ, etc.

Ocupându-se recent în ziarul „Tribuna" dela Braşov de istoria literaturii române a d-lui D. Murăraşu, d. Octav Şuluţiu se întreabă dacă e posibilă azi o bună istorie completă a literaturii noastre şi ajunge la un răspuns negativ. O bună istorie literară necesită existenţa prealabilă a monografiilor critice, – pe care noi nu le avem, – a întregului aparat de adevăruri obiective stabilite de critică pentru toţi scriitorii.

In ultimul timp, s'a dat calificativul de „arbitrar" conţinutului criticei, care n'ar reclama decât lectura operelor ce apar. Azi însă, se spune, luându-l în ajutor pe Brunetière, nu e posibil să faci critică fără să cunoşti literatura, cel puţin, a celui mai înfloritor secol în acest domeniu. Informaţia ar fi însă de resortul istoricului, încât adevăratele aprecieri acesta le-ar emite. Astfel, se atribue unei note auxiliare a criticului, informaţia, prin care se înrudeşte cu istoricul, un caracter esenţial. De fapt, instrumentul esenţial al criticei este intuiţia.

Renan, continuând prin aceasta spiritul din care au rezultat excerptele Evului Mediu, spusese că istoria poate înlocui lectura directă a opereler spiritului uman. In zilele noastre, unii istorici literari, mai puţin temerari, cred că ea se poate

substitui cel puțin criticei. Fără ajutorul acesteia însă, e cert că istoria literară s'ar întoarce la o simplă înregistrare de date, s'ar confunda cu bio-bibliografia. De altfel, ele nici nu-și disputâ măcar terenul. Istoria literară nu se distinge prin a privi articulațiile ce împrumută aureola ipostazei estetice operei de artă, trăsătură ce marchează critica, ci urmărind procesul evolutiv împreună cu determinantele sale, al unei întregi serii nu numai de opere, ci și de autori, indi- când culmile și văile acestui lanț, al cărui început e dibuit, iar al cărui sfârșit nu poate fi nici măcar închipuit.

CEASURI DE MELANCOLIE

DE

LAURENȚIU FULGA

Niciodată n'am crezut că voiu exista eu însumi și mai în afara lumii, deci scos de sub orbita arzătoare a oricărui destin uman, ca în ceasurile mele de amară melancolie. Melancolia crează întotdeauna în mine o profundă stare de uitare și părăsire. Uit de trecut, uit de această năpraznică zi prezentă, uit frica zilei de mâine – și nici nu-mi pare rău că m'au părăsit toți, aici în mijlocul răspântiilor. Imi dau seama că sunt singur și-mi place singurătatea melancoliei, nu mai mi-aduc aminte de durerile trecute și nici speranțe nu-mi mai fac. N'aș putea preciza ce-mi lipsește îndeosebi, nu știu anume ce altceva m'ar bucura cu prisosință, și tocmai pentrucă n'am certitudinea niciunei realități din preajma mea – mă cred în ceasurile acelei melancolii bântuit ca de o bizară și neverosimilă fericire.

Primejdia îmi poate veni tot din afară, prin tentațiile promiscue ale vieții sau mai ales prin promisiunea materială a oricărei atingeri. Deaceea prefer să îndur aceste ceasuri de grea melancolie, pentrucă doar atunci îmi aparțin doar mie însumi și sunt convins că din formele bolnave ale lumii nimic nu mă atinge. Numai așa poți fi fericit în melancolia ta, când te-ai debarasat complect de toate contingențele exterioare. Lumea este plină de aparențe obscure și de forme bolnave – dar evadând din cercul lor vicios, pari a fi curat ca o apă sfințită.

N'ai simțit niciodată nevoia de a te refugia (dacă nu definitiv, cel puțin pentru un mic repaos) din angrenajul hibrid și închizitorial al lumii? N'ai văzut că e mult mai bine să nu stai agățat de nimic – și în ceasul detașării, al acelei supreme pierderi din cosmos – să te confrunți cu spiritul, să te recuprinzi în neființa ta? N'ai visat niciodată de a nu mai fi om, n'ai dorit diabolica satisfacție de a renunța pentru o clipă la condiția umană? Pare-mi-se însă că frica te-a oprit să gândești măcar așa ceva. Renunțările se fac cu lacrimi, cu tortură și cu pierderi de sânge – dar asta n'o să-ți convină niciodată. Dealtfel întrebările acestea au valoarea trecerii printr'un purgatoriu propriu.

Căci simt adesea că nu mai pot vieții în viață – și asta mă îngrozește. Cu toate că a trăi în viață înseamnă a-i accepta până la macerare toate expresiile primitive, toate nevolniciile ca și inferioritățile cele mai curente. Sunt convins că m'am născut dintr'o stupidă împreunare de oameni, sunt conștient că toată viața mă voiu târî pe urmele păcatelor celorlalți, știu bine că nu m'așteaptă altceva decât implacabilul bulgăre de pământ. Mi-e tot atât de scârbă de frumusețile care de multe ori se întunecă sau își desvelesc fețele puhave, urâsc lumea de sus spre care zadarnic înalț brațe de crucificat, mă blestem singur că altceva n'am putut fi decât om. Și deaceea m'arunc cu voluptate în clarul ceas al melancoliei. Presupunând însă că la un moment dat melancolia s'ar putea confunda cu un adevărat început de moarte, aș renunța și la melancolie – pentrucă satisfac mai degrabă dorul de a trăi ca toți oamenii, decât a muri însângerat și unic în propria mea melancolie. Vreau să viețuesc, dar nu cu viața asta; aș vrea să mor, dar să fie altfel de moarte. Caut însfârșit spațiul gol dintre viață și moarte – și aceasta mi se pare a fi chiar spațiul melancoliei. V'asigur că este ceasul cel mai deplin al destinului, singura față plină de suferință

paradiziască. Melancolia este o stranie autodivinizare, în care triumfă întotdeauna gândul de a te reîntoarce în rai.

Dar gândul acesta nu aparține tuturor cu aceeași vocație. Căci suntem egali în fața Vieții, în fața Legilor, egali în fața Morții, dar în nici un caz nu putem fi egali în Suferință, nu putem sta toți deopotrivă pe același plan al superioritații sau inferiorității ei. Suferința nu este o boală născocită de simțuri, nu este o ruină a ființii – ci un îndepărtat ecou al Spiritului surghiunit nu știu unde și nu știu de cine. Să recunoaștem că dacă avem toți ochi, urechi, și câte două picioare (asemănându-ne fizic și cu animalele chiar) nu tot asemănarea aceea o aflăm în spiritele noastre. Intr'o imagine corporală, suntem toți o compactă și imensă massă (indiferent că avem coroane pe cap sau cununi decorate pe piept, indiferent că suntem servi, tori sau poeți) suntem o biată gloată, mânată spre prăpăstii nebănuite de biciul fantastic al Destinului – ale cărui sfârtecături le primim fără să mai scrâșnim. Ne îndoim servil spinările. Dar în același timp suferim. Unii suferă – pentrucă lovitura biciului a fost mai aspră decât la celălalt, unii suferă pentrucă se credeau dincolo de diavoleasca bătaie – și totuși i-a atins, alții suferă pur și simplu dintr'un blestem. Intrucât însă e mai mare suferința mea decât suferința omului care n'are ce mânca sau decât a femeii desnădăjduită în dragostea ei? În fiecare suferință se ascunde aspirația unei mântuiri, și pe când la aceia ea poate fi doar aparentă și trecătoare – aspirația mântuirii mele este eternă. Nu sufăr pentrucă n'am pâine, nu sufăr pentrucă m'a părăsit iubita, nu sufăr fiindcă vine toamna – ci sufăr pentrucă m'am născut om!

Știm cu toți că vom muri, dar nu ne pasă încă de clipa aceea a morții. E prea departe și vom crede poate că nu vom ajunge-o niciodată. Ar fi caraghios ca toți oamenii să se gândească la moartea lor, să-i preocupe într'atât încât să caute fiecare să-și deslege singur enigma existenței. Aici însă stă probabil altă explicație. In fond, oamenii nu-și dau seama că nu înainte este clipa morții, ci în spatele fiecăruia – susținută de un simplu fir al hazardului ca de sabia lui Damocles – și clipa aceasta așteaptă să cadă, să plesnească, să se rupă. Nu fugim înspre moarte – ci căutăm să scăpăm de clipa din spate, să scpăm din ghiara ei. Nu și-a fost niciodată frică de un pălanien care s'a agățat de haină? La fel se întâmplă și în acest dezechilibru. Vezi dar, că suferința nu e cauzată de speranțe sau de clipe viitoare; suferința e retrospectivă, se bazează doar pe rămășițele din urmă. Nu suferi pentrucă vei trăi, ci pentrucă ai trăit deja.

Inainte, mereu înainte, ne apare steaua unei mântuiri. Pe drumul ei vom întâlni condimente umane: o iubire, o tinerețe, vocația artistică, ori pur și simplu funcția de a trăi cotidian. Și crezând că'n fiecare se ascunde steaua, fiecăreia în parte ne oferim, convinși că'ntr'una vom găsi poate puntea susținerii. Dar alături de tinerețe – ni se ivesc grimazele bătrâneții. Dincolo de iubire – aflăm schisma rătăcirii și neputințe de a ne înclina destinul după al iubitei. In creație – chinul bestial al facerii, dar credința că vom realiza ceva se transformă în ratare, într'o glorie postumă sau pur și simplu în nebunie. Atunci nu ne mai rămâne, decât să îndeplinim funcția de a trăi cotidian. Adică de a nu ști altceva decât întâmplările, entuziasmul și somnul aprig al unei singure zile. Altceva peste ziua asta să nu mai vrei, să nu visezi, să nu-ți faci idoli ciopliți (ce banală lozincă biblică!).

Intr'adevăr oamenii buni și cumsecade sunt mult mai fericiți decât noi. Oamenii anonimi râd de mii de ori mai mult decât noi într'un an. Oamenii obișnuiți nu disperează pentru nimic, n'au enigme, nu caută alte adevăruri, n'au alte îndoieli sau înflăcărări, parcurg omenește 24 de ore – și este extraordinar de binefăcător să poți parcurge în taină 24 de ore, să fii numai al lor și al nimănui altul, să nu faci altceva decât să treci prin timp fără sgomot, ființă vagă – dar inviolabil în fericirea ta de nota cinci.

E așa de bine să fii simplu, să fii cuminte ca orice om depe stradă, să n'ai conștiința niciunei pierderi și a niciunei incertitudini, să nu fii lucid în suferința ta, e așa de bine să nu te crezi om superior! Tot timpul să trăiești în materie, să fii martorul macerării tale fizice, să vezi cu propriii tăi ochi cum se sbârcesc obrajii, cum te cocoșezi și-ți pierzi încetul cu încetul memoria lucrurilor frumoase, să nu mai suri distanțele în înalt ci mereu aplecat spre o piezișă orizontalitate, să-ți dai doar seama că nu ești decât un simplu boț de pământ – care se transformă: din frumos devine urât, din

tânăr devine bătrân, din limpede devine confuz. Şi în faţa acestor torturi cotidiene şi permanente să rămâi indiferent,, să n'ai curajul niciunei revolte, să nu te supere nicio schimbare. E aşa de bine să rămâi până la urmă inconştient şi să nu-ţi trăeşti prăbuşirea cu inima sau cu sufletul !

Asta ştiu că nu mai este melancolie, ştiu că nu poate însemna groază, nici ispăşirea vreunui păcat. Dar prefer să mă bântue răul şi urâtul, prefer să sufăr la infinit – decât să-mi schimb destinul pe unul de câine sau pe unul de funcţionar de stat. Imi place să mă simt inutil, îmi place când suferinţa mă înconvoaie, îmi place să ştiu că stau mereu faţă în faţă cu

Implacabilul – indiferent că nici odată nu-l voiu învinge.

Dar trebue să crezi întotdeauna că până în clipa ultimă a existenţei, ceva tot îţi va apare. Vom pleca astfel în moarte cu acea atât de mult aşteptată apariţie (care poate fi extazul sau revelaţia zeificării tale) şi presupunând că după moarte vor fi amintiri – amintirea aceasta le va întuneca pe celelalte şi nu vom mai suferi. Oare nu întotdeauna majoritatea morţilor au avut satisfacţia acestei aflări, chiar în clipa morţii ? Să murim deci, să murim cât mai repede ca să aflăm... ce anume ? Ce altceva ?

Iar alte întrebări, iar alte nesiguranţe. Omule simplu, omule depă stradă – învaţă-mă să fiu ca tine, desvălue-mi şi mie misterul fericirii tale !

VIAŢA CĂRŢILOR

CRONICA LITERARĂ

DE

ION ŞIUGARIU

ION FRUNZETTI: RISIPĂ AVARĂ.—„Universul literar", 1941.

Printre volumele de poesie apărute în anul trecut, culegerea d-lui Ion Frunzetti aduce o preocupare şi o atitudine poetică interesantă. Mai săracă în fierberi şi scăpărări de suflet, mai puţin aprinsă şi mai fără permanenţe de tensiune naltă, decât pare la prima lectură poesia d-sale oscilează între o resemnare amară şi între anumite stridenţe de biologism imediat. Realizată antitetic (maniera este mărturisită şi în titlu !), prin evocări de peisajii lunare (luna este o obsesie ce revine aproape în fiecare poesie), asociate cu stări melancolice de suflet, cu renunţări şi luciditâţi triste şi prin continua prezenţă a trupului, (sau a *cărnii*, după cum îi place d-lui Ion Frunzetti să se exprime), culegerea aceasta rezumă un complex interior ciudat, de doruri înalte de depăşire şi împlinire visată şi de umanitate imediată, greoaie şi veşnic pământeană (alături de frecvenţa *lunei*, găsim în poesia d-lui Ion Frunzetti şi pe aceea a *pietrei*, obsesie de plumb a pământescului atitetic, ca în aceaste strofe :

Pe mal, în sufletul pietrelor, mocnesc amurguri.
Apele ascund sub pietre amurguri străvechi.
Lângă pietrele apelor cout
Amurguri demult înflorite'n priviri, ca'n ramuri
de piersic.

Lângă pietrele apelor
Ţi-alunecă pupilele poate şi-acum, sideii.
Apele lor le-au putut împietri
În cercuri de trunchiu retezat, nepăsările ?.

(Cântec amar nimănui, pag. 43).

Intunerecul, oboseala, omenescul şi singurătatea, se aşează ca nişte umbre uriaşe şi de netrecut între lumea de visuri a poetului şi între lumea aceasta de aici, a căutărilor zadarnice, a pământului şi a tăcerii negre (altă obsesie a d-lui Ion Frunzetti). De aceea Aladin, cu lampa lui fermecată, lumina care străpunge toate zările, este evocat cu adâncă cucernicie :

Aripi de ingeri sau aripi de pești
Văsleau printre zodii și stele de mare.
Nici tu nu erai în golf de povești
Mai acasă decât Dumnezeu, mi se pare.

La toate fereștile, la toate fereștile,
Câte le-au aprins în cinstea noastră poveștile,
In opaiț, în focul blajin din cămin,
Lumina Sfântului Vis: Aladin.

(**Risipă avară**, pag. 19)

Conținutul acesta își găsește o manieră de expresie strânsă, avară (într'adevăr risipă avară!), cu vădite tendințe de ermetism barbian și mallarmé-ian și pe alocuri chiar obscură. O anumită desconsiderare a verbului, în folosul substantivului sintetic ca în acest vers interogativ:

Sângele căror tălpi, zorile ?

unde din patru cuvinte întrebuințate, trei sunt substantive), forme eliptice, imperative și interogative, de vorbire, sunt mijloace pe care d. Ion Frunzetti le caută și le exploatează aproape în toate poesiile sale. Poate din frica de-a nu fi discursiv și convențional, expresia căutată, cu un conținut noțional îndepărtat și voit străin (ex. : *ambulacrele stelelor !*) este și ea pretutindeni prezentă. La fel și schimbările de sens ale frazei prin variata poziție a cuvintelor, ca în aceste versuri:

In peșteri scapără bezne comori
In beznă prind peșteri să scapere.

Uneori spaimele grotei se sfarmă de stânci.
Uneori se sfarmă stânca, de spaime...

O anumită relativizare și imprecizie intradins menținută, nu poate fi tăgăduită acestei maniere. Ceea ce s'ar putea imputa d-lui Ion Frunzetti este faptul că mijloacele sale poetice amintesc prea vădit de o întreagă mișcare literară astăzi părăsită și lăsată în urmă. Intradevăr, frecvența unor expresii ca: *înghețul gingiilor, pesmeții visului, stepa pupilelor, pântecul ceresc, sorbul pământului, branchiile pământului, șopârla soarelui scrijilată sub pântec, cu moartea pe cerul gurii, leșul buboaselor verzi holoturii, vinul amiezii, amanite umezi, cântările pupilei,* (o adevarată obsesie a pupilei), *hemoglobina*, etc. ne este pe deplin cunoscută din poesia de scurtă viață a poeților dela *75 H. P.*, *Unu*, etc.

Evident, d. Ion Frunzetti vădește posibilități mai mari, ceea ce se poate vedea din multele poesii bune ale acestei culegeri.

MIRCEA STREINUL : DRAMA CASEI TIMOTEU. — Editura „Cultura Românească", București, 1941.

Cunoscut ca unul dintre cei mai valoroși poeți tineri, autor a mai multe culegeri de aleasă simțire și viziune, ca : *Cele zece cuvinte ale ferichitului Francisc din Assisi*, *Bucolice*, *Ulise reîntors*, etc. d. Mircea Streinul a reușit deopotrivă să se realizeze și în proză. Opere ca *Ion Aluion*, *Viața în pădure* și mai ales această *Dramă a casei Timoteu* sunt dintre cele mai bune ale genului.

Propunându-și să urmărească ascenziunea unei familii de țărani peste care plutește blestemul unei crime săvârșite *într'o luptă cu diavolul*, cartea aceasta vădește reale calități epice. După ce ne descrie, într'un prolog mișcător, omorârea prin spânzurătoare a lui Inochet Timoteiu, țăran bucovinean, care-și ucisese părintele și care nu găsește altă explicație faptei sale decât : „L-am ucis fiindcă am luptat cu diavolul", autorul intră în acțiunea propriu zisă a romanuiui, urmărind viața și evoluția lui Mafteiu Timoteiu, fiul din flori al spânzuratului. Argat la casa bogătașului Gora Mațco, din comuna Camena, Mafteiu este un om de o voință și de o energie extraordinară. Visul său este să ajungă stăpân pe averea lui Gora. Câștigând dragostea Zanchirei, soția acestuia, și nesocotind dragostea Varvarei pe care o lăsase însărcinată (argată la casa lui Mațco), el reușește să-și ajungă scopul (asemănarea cu *Ion* a lui Liviu Rebreanu pare de neînlăturat), Gora murind de inimă rea. Pentru a scăpa de amenințările și imputările lui Trifon, fratele Varvarei, deasemenea argat la casa lui Goara, Mafteiu îl ucide în pădure, răspândind apoi vestea că a fost omorât de un copac. Se căsătorește cu Zanchira dar în același timp trăește și cu Varvara dela care are un copil, anume Anton. In casa lui se mai afla însă o argată anume Veronia, care-l iubise pe Trifon, și care știa că Mafteiu îl ucisese. Pentru a scăpa și a învinge mustrarea ei tăcută, el se refugiază în muncă. Averea lui crește nemăsurată, pe Anton îl dă la școală la Cernăuți, iar Veronia se căsătorește cu un alt argat Vasâli, dela care are un copil, anume Paul. Casa Timoteu ajunge

vestită, Anton devine un renumit comerciantve, iar Paul profesor universitar. Zanchira murind, Mafteiu se căsătorește cu Varvara.

Prezența Veroniei îi amintește însă mereu că răsbunarea lui Trifon trebue să vină. Blestemul care plutește peste familia Timoteu îl amenință fără încetare. El îl va ajunge pe Filip, nepotul lui Mafteiu, în care acesta își pusese toate speranțele sale de consolidare a familiei, dar care se sinucide din dragoste pentru o prostituată. Bătrân și singur, Mafteiu se întoarce din nou în Camena (între timp se mutase la oraș) la pământurile lui.

Romanul are, după cum se vede, o acțiune bogată, care se întinde într'o perioadă de timp de trei generații. D. Mircea Streinul reușește totuși să-și stăpânească materialu', capitolele cărții îmbinându-se armonios și decurgând firesc unul din altul. Figura lui Mafteiu, cumplită și dârză, umple oarecum întreaga carte, dându-i o unitate și o verosimilitate cu totul remarcabile. Alături de ea, plutește ascunsă și totuși vie, prezența Veroniei, aceea care pare a fi semnul blestemului și pe care eu o socot una dintre cele mai bine realizate personagii din toată literatura noastră din ultimul timp. Ușoară și vaporoasă, tăcută și firavă, ea se strecoară printre pagini, nu intervine decât foarte rar, dar cu toate acestea, prezența ei rămâne la fel de tulburătoare.

Acestea sunt cele două personagii principale ale cărții. Pe deoparte energia și forța primară care *face* și *clădește* și, pe de alta blestemul și destinul implacabil care amenință și dărâmă. Meritul cel mare al d-lui Mircea Străinul stă tocmai în măestria cu care a știut să îmbine aceste două motive și să le înnoade în decursul unei povestiri nu tocmai simple.

Dintre celelalte personagii se disting în special Filip și Lalea. Ele sunt prilejuri pentru autor să ne înfățișeze implacabilul altor pasiuni, aceea a dragostei, reprezentată prin Filip și aceea a desfrâului, reprezentată prin Lalea. Aceeași fatalitate plutește și peste viețile lor triste.

Stilul lui Mircea Streinul este simplu și curat, doar pe alocuri încărcat cu anumite prețiozisme livrești și romantice. El se acordă cu acțiunea povestită și contribue să rotunjească imaginea acestei opere de merit.

POESIA LUI ION ȘIUGARIU

DE

OVID CALEDONIU

Noua culegere de poesii a lui Ion Șiugariu se așează printre volumele de autentică trăire interioară spre deosebire de primul volum („Trecere prin alba poartă" Buc. 1938) unde poetul era un răsfățat al vârstei lui. O poesie plină de seninătate, fără întrebări puse cerului în care totul era întinerit parcă de atmosfera de slavă a tinereții lui. Ultimul volum a lui Ion Șingariu se deosebește, fundamental, de primul. „Paradisul Peregrinar" este mai mult o întoarcere în substanța poetului spre acele pajiști de colorit interior unde apele sufletului vibrează de nostalgia tărâmului de dincolo. Acest volum se poate defini, mai ales, printr'un *însetat dor de paradis* pe care poetul, din cauza strigătelor neîncetate cari veneau, ca un vânt, dinspre pământ, l-a numit *peregrinar*. Adică neajuns. Și în faptul acesta stă toată tristețea volumului. Poetul deschide culegerea de versuri cu o prefață în fruntea căreea a pus un citat din André Gide: *„Le Poète est celui qui regarde. Et que voit-il ? Le Paradis"*. Fără îndoială că această frază din Gide nu ar fi avut darul să lămurească tot ceeace Ion Șiugariu avea să spună în volum dacă nu și-ar fi întregit-o cu prefața lămuritoare. Cele trei împărțiri făcute cărții *(La poalele muntelui ; Pe coline ; Întoarcerea)* sunt trei etape de cunoaștere prin care a trecut poetul. Cea din urmă e cea a cunoașterii lucide. Întreg urcușul este închipuit într'un cadru de munte unde poetul avea să realizeze chemarea cea de dincolo de vreme. E ceva asemănător cu acel Moise al lui Al-

red de Vigny când poetul mărturisește aceste cuvinte pline de tragism în cele din urmă:

„Un dor după liniștea și căldura de jos mi se furișase în suflet". (pag. 10).

Toată schema acestei trăiri își are rădăcina în întoarcerea poetului în mijlocul propriilor sale neliniști sufletești cauzate de năzuințele către cer (poetul le numește: *Multasteptatul, Neverosimilul, Paradisul*) și de melancolia chemărilor pământești. Din această dibuire pe treptele ascensiunii sale se naște în sufletul poetului *marea incertitudine* care străbate cartea dela un capăt la altul:

„A fost un arc, un strigăt, un îmbold
[nepământeeesc,
Spre nemurirea rece, transparentă, de
[cristal.
Atât de clară, floarea unui cântec nefiresc
Se deschidea în fiecare seară triumfal.
Din ce în ce, un dor de sbor înalt, mai
[deslușit,
Triumfător se ridica peste avânturi mici.
O, steaua totdeauea căutată'n infinit . . .
O, limpezimea niciodată întâlnită-aci . . .
Și cum spre depărtări de foc surâzător
[pornea,
Atâta'ncredere se oglindea în ochii lui
Și-atâta rugăciune albă către zarea grea,
Că'ngenunchiau și stelele pe lângă cărărui.
A fost printre ispite largi, un peregrin
[spre cer
Ce niciodată capul nu și l-a întors din
[drum,
Ci totdeauuna zărilor albastre cavaler,
Era simbolul setei de azur răvnit și-acum".
(„A fost un arc").

Urcuș senin, dar totuși de o nemărginită tristețe, în care poetul trăește drama purificării sale sufletești și din care iese, ca o exclamație discretă în fond, versul:

„O, limpezirea niciodată întâlnită aci".

Totul e o întârziere, datorită glasului de jos, unde cântarea lumii și foșnetul lucrurilor trecătoare cheamă din depărtări ochii poetului. El nu ascultă de el dar nici nu se mișcă în spațiul amurgului de dincolo:

„Poetul, ca un vrăjitor, privește'n el.
De dincolo de lume se aude-un glas:
— Pe unde ai rămas? Pe unde ai rămas,
Întârziate și iubite menestrel?"

(Nemângâiatul menestrel)

Și ca o incununare a atmosferei în care vocea „de dincolo de lume" strigă, poetul mărturisește în acest vers de o deosebită frumusețe:

„E numai umbră și lumină peste tot".

Ion Șiugariu reușește, în cele mai multe cazuri, să redea imagini de o putere plastică în care sensibilitatea poetului armonizează în gândirea Chiar în primul volum, autorul cărții de față se arăta un îndrăgostit al imaginei în poesia sa unde totul vibra de un dor nesfârșit, am putea spune o sete de pajiștile cerești tilor ținuturi. De-altfel acesta era caracterul și aspectul nouei poesii românești. Și numai din această tendință se va putea realiza acea poesie românească atât de mult așteptată.

Setea de puritate, în care sufletul elimină sgura și-și cheamă făurarul spre zonele clare și atât de cuprinzătoare ale cerului:

„Cerurile dorm sub ape.
Prin păduri de visuri crude,
Lângă suflet, pe aproape,
Ce s'aude? Ce s'aude?"

(„Elegie"

„Paradisul Peregrinar" înseamnă, în cariera poetică a lui Ion Șiugariu, un drum pășit spre maturitate care nu poate să-i aducă decât laude bine meritate.

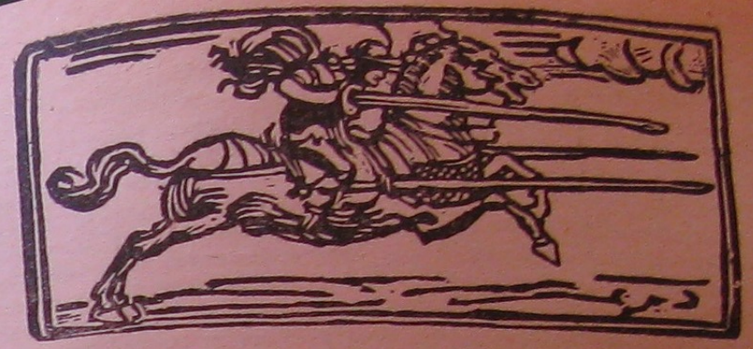

CUVINTELE VREMII

DESPRE O NOUĂ LITERATURĂ SLOVACĂ.

Intr'una din cafenelele Bratislavei l'am cunoscut pe Andrej Zarnov, cel mai mare poet al Slovaciei de azi, omul care intruchipează în scrisul său idealurile și năzuințele micii națiuni dela poalele munților Tatra. Profesor la Facultatea de medicină, ca și Victor Pepilian, Zarnov cântă, întocmai lui Octavian Goga, durerile mute ale inpilărilor și frământă în versurile sale dure tot ceea-ce mulțimea însetată de înălțimi și de dreptate nu poate spune. O frunte înaltă și bombată, încununată de aripile moi ale părului încărunțit prea de curând, doi ochi tari, pătrunzători, reflectând un mare sbucium lăuntric, o gură strânsă de o adâncă suferință, acesta e Zarnov. Vocea începe timidă, tremurătoare, apoi se aprinde, izbucnește în cascade, ilumineză fruntea și ochii. Vorbește de Goga și de Sadoveanu. Apoi discuția cade asupra literaturii slovace. Vreau să văd dacă seamănă cu a noastră, dacă idealismul fantastic al tinerei noastre generații nu e numai un fenomen latin, așa cum constatasem anul trecut la Roma.

Poezia slovacă, spune Andrej Zarnov, încearcă în ultima vreme o tenace influență suprarealistă, trecută însă printr'un puternic filtru slovac, tinzând către un poetism care-i atenuează colțurile originare, așa ca în versurile lui Valentin Beniak, care e, în această privință, reprezentativ. Simbolismul rămâne totuș cadența majoră a poesiei noastre. vreau să spun a poeților noștri consacrați cari, în frunte cu Lucaci, Krasko, Smrek și Zarnov, își bea încă esențele din isvoarele mai vechi ale simbolismului francez. De altfel, oricare ar fi nuanța, aproape toți poeții noștri datoresc enorm liricei franceze. In ultima vreme abia, Lucaci l-a tradus pe Rilke, iar alții s'au ocupat de Serghei Esenin. Numele acestea de altfel rezumă întreaga influență care a venit din afară și a încercat să clatine vechea rădăcină simbolistă. Poesia pură: Da, s'ar putea vorbi despre abatele Brémond aici, sub cupola creștină a căruia stă întreaga generație de preoți tineri, adunată în jurul revistei catolice „Cultura".

Romanul slovac se adresează unui public destul de limitat, format în majoritate din micii burghezi rurali cari alcătuesc și pătura dominantă a țării noastre. Iată decе subiectele romanelor noastre oscilează în jurul mediului dela țară și decе cărțile lui Ludo Ondreiov, clădite pe mituri și legende, așa ca „Baltagul" lui Sadoveanu, au atâta succes. Antologând pot spune că triologia lui Urban, care parcurge spațiul de timp dela 1918 încoace, volumele numeroase ale lui Kukucin, care trăiește sub influența prozatorilor ruși, romanul lui Hrusovsky, care pune problematica omului transfigurat de războiu și romanul Marghitei Figuli, „Trei cai de castane", care a avut în ultimii ani cel mai mare succes de critică și librărie, sunt tot ceea ce are mai esențial și reprezentativ romanul slovac modern. Fantastic nu există. Despre o influență engleză sau italiană în această privință nu se poate vorbi, nici în roman, nici în nuvelă. In cadrul acesteea din urmă totuș, ies din comun, prin subiectul lor, nuvelele lui Tido Gaspar, care a fost marinar în tinerețe și care nu și-i uitat în scris călătoriile și aventurile.

Teatrul e mai puțin în floare. Ivan Stodola și Ivan Barci, cel dintâi autor al unor comedii satirice și a unor drame istorice cu răsunet, rezumă scena slovacă de azi. Critica, la fel. Se pare că dela Krcmery încoace n'a mai izbucnit niciun condeiu de mare autoritate.

Ceea ce caracterizează vitrinele librăriilor noastre este marea abundență a volumelor de poesie cari sunt gustate și căutate mai mult decât cele de proză. Traducerile sunt și ele căutate și-mi amintesc în special volumul poesiilor lui Octavian Goga, tradus de unul din primii noștri simboliști, Krasko, care-și făcuse studiile în Ardeal.

Cenacluri literare sau grupări ideologice nu există. Pildă stă cea mai veche din revistele noastre, „Slovenske Pohlady" care apare de șaizeci de ani și la paginile căreea a contribuit fiecare generație și fiecare curent. Revista „Elân", care apare lunar sub conducerea poetuiui Jan Smrek e totuș cea mai citită, pentrucă e cea mai actuală și mai dinamică. Individualism și realism, acestea mi se par a fi caracterele fundamentale ale litoraturii slovace de azi.

Afară, în mijlocul pieții care-i poartă numele, statuia poetului Hviezdoslav, clipea printre fulgi luminile de bronz ale unui trecut peste care se așterne zăpada.

-DACĂ AM AVEA CUVINTE să măsurăm moartea oamenilor tineri, am dărâma cu ele coloanele cerului și le-am reda viața prin pasiunea revoltei noastre. Cuvintele însă nu sunt bune decât pentru regrete și poesie, adică pentru comentarea tristă sau veselă, epică sau lirică, a înfrângerilor din jurul nostru și din noi înșine. Numai timpul, dacă l-am putea opri cu un cuvânt, cu o epopee de cuvinte chiar am evita atâtea prăbușiri și am împiedeca atâtea morți inutile... Tragica condiție umană nu e însă decât o continuă risipire, pe care uneori poeții o numesc *dăruire*, ca să ascundă în faldurl imaginare spaima de sfârșit și dorul de moarte. Căci numai un dor nemărginit de moarte ne mână din urmă în fiecare clipă, ca o patimă căreea ne e teamă să-i spunem pe nume, căci îngustimea hotarelor vieții a iscat în noi groaza de eternitate. Și groaza e cu atât mai mare cu cât rămânem mai singuri aici cu cât momentul marei treceri ne găsește mai izolați, din ce în ce mai izplați și mai neliniștiți între perspectivele despărțirii.

Singuri, sfâșietori de singuri, ne-a lăsat plecarea fără de veste a Mariei Golea. E cumplit de îngrozitor să gândești plecarea aceasta, care e, totuș, cu totul altceva. E îngrozitor să te întorci în amintiri și să știi că va rămâne așa, neclintită, fără ni-iun adaus posibil, ca o statue neterminată de o mână care a fost acolo, a cioplit marmora clipelor și a căzut undeva în gol, în umbră, în tărâmul necunoscut care e lângă noi, în noi și totuș atât de departe și totuși atât de departe și de necunoscut. Maria Golea a scris, a trăit, a crezut în credințele noastre, și-a dăruit numele papinilor acestora pe cari le iubea, a râs lângă noi, a fost o blondă flutórare de lună, o mână întinsă prietenște, un cuvânt, un pas, un manuscris, o pașnică pasiune dăruită vieții, cărților, sentimentelor clare, bucuriilor moderate, amărăciunilor cari-i luminaseră începutul vieiii, limpezimilor cari uinaseră sfârșitul. Toate acestea au fost ? Cinem poate crede și cuprinde tragedia cotidiană a lui „nu mă mai întorc" ? Asta este melodia fiecărui pas pe care-l facem *înainte* cu durerea de a vedea crescând în noi marele, tot mai marele *îndărăt*.

Fiecare generație, probabil, își măsoară sentimentele și trăirile cu superlative. De fapt ei logic să fie așa, căci în imensa curgere în care ne sbatem, totul e nou, neobișnuit, original. Fiecare faptă e un eveniment unic și nerepetabil. Cine spune că istoria se repetă, e un imbecil lipsit de imaginație. Cine ascultă de experiențele altora, e un laș și un trădător al propriilor sale experiențe. Iată dece cred că viața generației noastre, tinerețea ei sbuciumată între chemarea politicului și focul pur al artei, e o pagină sublimă, poate cea mai înaltă și mai simfonică dintre paginile scrise în urmă, de șirurile oamenilor cari nu mai sunt. Am crescut între două lupte uriașe și ne-am izolat totuș de mulțimile fremătătoare, pentru a crea, din tot ceea ce avem mai bun și mai frumos în noi, revista aceasta care a vrut să salveze *eternitatea frumoasă a României*, pe care nicio putere omenească nu o poate sfărâma și pe care niciun tratat politic nu o poate micșora sau schimonosi. Dacă credem cu toată tăria credinței noastre că suntem nucleul fecund al unei măreții viitoare, asta să nu ne-o reproșeze

nimeni, căci nu pentru altceva am consimțit a trăim.

Maria Golea *a fost unul dintre noi*. Și ne-a lăsat atât de singuri, încât n'avem curajul de a plânge. Ca Meșterul Manole, vom clădi peste sufletul ei marea biserică a credințelor noastre· nostru de fiecare clipă ; îi auzim prin asprele ziduri cari ne despart, indemnurile unui glas care, de atâtea ori, ne-a dat puterea de a clădi mai departe și știm că de-asupra condeelor noastre plutește duhul ei de blondă și suavă muză.

Totuș, cuiva, îi cer iertare pentru durerea inutil răscolită de rândurile acestea.

Vintilă Horia

„MEȘTERUL MANOLE" pășește în al patrulea an de apariție înfruntând greutăți și participând la bucurii pe cari, fără îndoială, noi le cunoaștem și le simțim mai mult· Dar acești patru ani de colaborare între noi n'ar fi însemnat, aproape nimic, dacă toată străduința noastră n'ar fi fost însoțită de marele entuziasm ce ne caracterizează. Umăr la umăr, întâmpinând și înțelegerea mai marilor noștri dar lovindu-ne și de atmosfera viciată a literaturii din ultimul timp, anul 1939, data apariției acestei reviste, însemna regăsirea noastră pe drumul certitudinelor scriitoricești. Ceeace *„Meșterul Manole"* a făcut o vor spune alții când vremea va veni. Din conștiința acestei grupări unde totul vibrează de tinerețea și elanul de muncă a unor tineri demni de misiunea lor de creatori se leagă atâtea lucruri.

S'a spus de multe ori că ea reprezintă un turn de fildeș nejustificat. Lucrul acesta nu prezintă, de-altfel, nici-un interes. O revistă prin ceeace face trebue să fie febrila mărturisire a unei epoci, adică a unei generații. Și din această conștiință de generație a apărut și pășește pe drumul lui de mari împliniri *„Meșterul Manole"*. Iar certitudinea aceasta este mărturia bucuriei noastre. Dacă ea apare atât de neregulat este nu pentrucă vrem noi ci, mai ales, pentru că imprejurările materiale ne determină. Dar, înainte de toate, avem o singură și mare satisfacție : aceia a conștiinței unui grup „Meșterul Manole" care vă dăinui atâta vreme cât există în noi tinerețea care ne însuflețește și ideia misiunii mari a României noastre. Din această convingere s'a născut „Meșterul Manole".

GRIGORE POPA : „INVITAȚII" D-l Grigore Popa, autorul acelui studiu excelent asupra lui Soeren Kierkegaard, a scos o nouă carte intitulată „Invitații" (la frumos, poesie, credință, înțelepciune, moarte, aventură, etc.). Esseurile acestea sunt o patetică mărturisire a întregii complexități sufletești a d-lui Grigore Popa și reluarea, în același timp, a unor mari probleme cari continuă să preocupe generația tânără rotunjindu-i înțelesul. Pentrucă ceeace caracterizează întreg scrisul d-lui Grigore Popa este acea nesecată pasiune a lucrurilor rari. „Invitațiile" cuprind această tendință a autorului în regăsirea lui însăși. Interesante și sugestive reflexiile sale asupra poesiei în cari se vede, de departe, esseistul dublat de poetul care este d-l Grigore Popa. *Cunoașterea poetului* spune d-l Grigore Popa *este dăruire și participare ; învietuirea celor moarte și dumnezeirea celor omenești. Comuniune cu pământul, cu animalele, cu plantele și cu cerul.* Fără îndoială D-sa dovedește o frumoasă înțelegere pentru fenomenul poetic. Și lucrul acesta este de mare importanță.

ERNEST BERNEA : MOLDOVĂ TRISTĂ. Ultimul volum al d-lui Bernea pune, din nou, problema poemului în proză la noi. N'am înțeles niciodată lipsa de interes a scriitorilor noștri față de acest gen de poesie atât de gustat odinioară. *„Moldovă tristă"* umple acest gol în lirica noastră de azi cu atât mai ales cu cât poemele din această carte sunt, uneori, de o rară frumusețe. Structural d-l Ernest Bernea este un poet. Un poet al tristeților, am putea spune chiar al desnădejdei. Să ascultăm acest cântec clar ca o dimineață ce pătrunde în suflet :

„E seară. Dintr'o cameră s'aude un fluer. Cântece triste, cântece vii. Glasul unei zări din munții Ardealului : plaiuri înverzite, bucheie de mesteacăni, lumini în depărtare la poalele munților. Singurătate, cer bolit în răsărit de lună. Fluerul cântă povestind satele, povestind drumurile țării ; o viață de demult, o viață din adâncimi, cu duh de basm și lumini curate. Fluerul continuă po-

pestind durerile unor suflete fără grai; o ciață nouă, o năzuință către înălțimi, cu zări albastre și lacrimi de soare".

(Cântec de fluer)
pag. 13.

Imagini atât de vii în care gândul vibrează ca o coardă nevăzută. *„Moldova tristă"* a d-lui Bernea duce cetitorul în mijlocul frumuseților ce nu pier.

Culegerea de poeme în proză a d-sale rămâne documentul sufletesc al unui autentic poet.

APOLOGEȚI CREȘTINI. Ultima dată când am vorbit de d. Emilian Vasilescu remarcam la D-sa un spirit clar și o frumoasă cultură teologică amândouă militând, cu puternice accente, pe tărâmul apologeticei ortodoxe Din această conștiință a teologiei luptătoare au ieșit importantele pagini din cartea „Apologeți creștini" (Români și streini) în care tânărul teolog se ocupă de Petru Movilă, Nicolae Bălan, Irineu Mihălcescu, Nichifor Crainic, Ion Gh. Savin, Nicolae Paulescu sau de apărători ai credinței cum au fost Pascal, Ampère, Pierre Termier etc.

Ceeace interesează în cartea d-lui Emilian Vasilescu, mai ales, este spiritul de pătrundere în opera fiecăruia.

Fără îndoială că studiul D-sale vine să scoată la lumină o bogată activitate apologetică cum a fost aceea a lui Paulescu a cărui carte în acest sens de mult s'a epuizat (Francmasoneria, Choranul, Talmudul etc.) împreună cu „Tratatul de Psihologie medicală" și care în lucrarea tânărului asistent dela Facultatea de Teologie din București apar comentate, pe larg, scoțându-se în relief personalitatea de profund creștin a lui Paulescu. Cartea domnului Emilian Vasilescu umple un gol pe care noi de multă vreme l-am semnalat cu multă durere. Ea vine, acum, să deschidă drumul spre marii noștri înaintași în teologia luptătoare, invitându-ne să-i prețuim așa cum trebue. Căci o teologie, mai ales în ultima vreme, dacă n'are spiritul și tendința luptătoare din ea nu-și are justificarea. Cel puțin acum când ortodoxismul, datorită imprejurărilor din ultima vreme, a început lupta pentru răsturnarea bolșevismului și restaurarea armoniei creștine în stepele tulburătoare ale Rusiei.

Cartea d-lui Emilian Vasilescu are accastă caracteristică militantă căreia i s'a dedicat de multă vreme.

AUREL COSMOIU: GENEZA MITULUI. Între puținele cărți de incercări filosofice, care au apărut în ultima vreme, remarcăm volumul D-lui Aurel Cosmoiu despre „Geneza Mitului". „cea mai pasionantă problemă din istoria culturii", cum just o caracterizează autorul. Apariția în librării a acestei lucrări se întâmplă într'un moment important. Inflația din ultimii ani a romanului a trecut. Cultura românească se îndreaptă către o înțelegere mai adâncă și mai gravă. Se pare că nimic nu se mai face cu ușurătate. Ca și viața noastră cotidiană, viața culturală începe să se resimtă de o disciplină mai sobră, mai austeră. Conceptul de cultură se apropie de sensul lui primar: gând și frumusețe exprimate în forma lor pură, de cristal.

„Geneza Mitului", printr'o expunere limpede, concisă și sistematică, arată că tinerii scriitori se îndreaptă către problemele permanente ale culturii universale.

Pe cât de mult s'a scris în literatura universală despre mit, pe atât de puțin s'a scris în literatura noastră românească. Singur Lucian Blaga a dat pagini esențiale — dar prea puține — pe această temă. Cartea D-lui Aurel Cosmoiu, în această privință, vine să umple un gol. Dupăce face o expunere asupra chipului în care trecutele secole, din antichitate și până astăzi, au privit această particulară înfățișare a culturii, autorul îmbrățișează problema mitului în toată amploarea ei. Între multele teorii care s'au emis, autorul are un punct de vedere personal, care dau cetitorului impresia justă a originalității. Sunt aici discutate o serie de probleme, a căror simplă enunțare poate fi grăitoare. „Concepția simbolică despre natură", „Caracterele generale ale gândirii simbolice", „Afinități antropocosmice", „Mecanismul psihic de plăsmuire a mitului", „Despre o epocă mitologică", „Autorul mitului", „Despre tipurile mitice universale", „Mit și artă", „Mit și credință", iată numai o parte din cuprinsul volumului. Când cititorul termină ultima pagină, rămâne cu impresia unui sistem rotunjit de explicare a mitului. „Geneza mitului" este o carte de speculație, cu izvoare în antropologie și etnografie.

Ovid Caledoniu

O CARTE CU TOTUL NOUĂ este culegerea de nuvele intitulată *Straniul Paradis*, publicată de D. Laurențiu Fulgă în editura „Universul". Apărută după o îndelungată și excepțională activitate pe care autorul a risipit-o prin toate revistele bune din țară, cuprinzând un material dintre cele mai puțin obișnuite în proza noastră de astăzi, cu bogate răducini în simbol și semnificație și aducând o tehnică surprinzătoare, cartea D-lui Laurențiu Fulga se detașară de tot ceea ce am avut ocazie să citim în această direcție în literatura noastră tânără.

Trecând peste realismul mărunt și direct al prozei pe care atâția o mai semnează încă prin reviste și prin culegeri numeroase și căutând o descifrare majoră a sensurilor și a conținuturilor esențiale, literatura D-lui Laurențiu Fulga se integrează dela prima până la ultima pagină, (din acest punct de vedere) vederilor și credințelor noastre adesea măturisite în aceste coloane.

Ea va forma așadar obiectul unei ample discuțiuni viitoare la capitolul nostru *Viața Cărților.*

EXPOZITIA LUI ION VLASIU – Eu nu sunt cronicar plastic și n'am avut niciodată pretenții de natură a descifra procedee tehnice deosebite, sau a da verdicte de valorificare, cum face bunăoară colegul meu de scris și de poesie, specialist în materie, D. Ion Frunzetti Vizitez însă totdeauna expozițiile de tot felul, privesc cu atenție producțiunile întâlnite acolo și totdeauna mă întorc acasă cu multe și felurite impresii. Bizuindu-mă pe o sensibilitate artistică și pe un fond aperceptiv adecvate, ca autor a două volume de poesie (chiar dacă ele n'ar fi fost primite cu aceleași laude de toată lumea) și pe îndelungate lecturi de estetică generală și specială, precum și pe niște mădeste studii de istoria artelor din timpul anilor mei universitari, cred totuși că aceste impresii nu sunt cu totul inutile pentru definirea unui autor plastic.

Așa bunăoară, vizitând expoziția de sculptură și de pictură a cunoscutului pictor ardelean D. Ion Vlasiu, mie mi s'a părut cu totul deosebită de toate celelalte din anul acesta. Desprinse dintr'o realitate interioară autentică, de dârzenie și vrednicie românească, reprezentând atitudini de milenară incordare istorică, figuri colțuroase și adâncite într'o dramă proprie inegalabilă, sculpturile și unele dintre desenele sale în cărbune eu le socotesc demne de cele mai sincere laude. Iar tablourile de pictură propriu-zisă, încercând interpretări originale ale acelorași realități etnice, păstrându-și aceeași încordare și încolțurare pietroasă de natură mai mult sculpturală, cu un aspect coloristic specific, au produs în sufletul meu o impresie de înaltă rigoare artistică. D. Ion Vlasiu este un temperament dârz și plin de frământări interioare, totdeauna arzând pe rugul unor probleme de artă majoră, detașându-se astfel de cei mai mulți dintre confrații D-sale de preocupări plastice. Pentru mine este așadar totdeauna un prilej de încredere și de recunoaștere a unor posibilități artistice deosebite.

Ion Siugariu

ALEXANDRU MARCU: VALOAREA ARTEI ÎN RENAȘTERE. – Prin lucrarea de față autorul nu a intenționat să facă atât o istorie a artelor italiene în epoca Renașterii, cât mai ales să stabilească raportul dintre noul om al aceleiași epoci și valorile artei înțelese în totalitatea manifestărilor estetice. Ca autor a fost nevoit să stăruiască mai mult asupra unui grup de manifestări estetice, cum este cazul celor plastice, aceasta se explică prin realizările geniale ale artistului italian în direcția sculpturii și arhitecturii.

Cartea, dedicată lu Giovanni Papini, care este după cum se știe președintele Centrului național de studii asupra Renașterii, este împărțită în unsprezece mari capitole, fie care consacrat unei arte sau îndeletniciri estetice. Fie care capitol are la început un sumar cu trimiteri, iar la sfârșit bibliografia autorilor citați sau a publicațiunilor menționate. Dintre

autorii mai des citați și folosiți în redactarea acestei vaste lucrări de reconstrucțiune a Quattrocento-ului, am întâlnit pe: J. Burkhart (La Civilta del Rinascimento), V. Rossi (Il Quattrocento), Robert dela Sizeranne (Beatrice d'Este et sa Cour), C. Jacini, C. Portigliotti, G. Zonta, G. Papini, N. Festa, P. Borgelini, P. Misciateli, B. Ochini, Ph. Monier, etc. Bogăția de informații este o dovadă de străduania pusă în închegarea acestei lucrări de migăloasă investigație și pasiune științifică. In 370 de pagini d-l prof. Alexandru Marcu a reușit să ne dea o imagine completă a civilizației și culturii italiene din vremea Renașterii, în tot ce are această epocă excepțională a istoriei mai înalt și mai caracteristic: artele. Operă de erudiție, sprijinită pe o bogată bibliografie, pusă la punct cu ultimele cercetări de istorie literară, de istoriea artelor, scrisă cu o rară pasiune pentru adevăr și idealul estetic, cartea aceasta va afla o mare prețuire peste fruntarii.

Indrăgitor al peisagiului veșnic însorit al Italiei, care este atât de familiar, profesorul și estetul Alexandru Marcu nu putea să nu se îndrăgească și de comorile de artă ale unei epoci care a corespuns cu adevărată explozie a artelor plastice. Cartea profesorului Alexandru Marcu, pe lângă valoarea ei documentară și didactică, va constitui de sigur o nouă și prețioasă verigă în acțiunea de cimentare a legăturilor culturale dintre cele două țări surori, România și Italia. Este un omagiu trimis de națiunea latină dela Dunăre surorii ei dela gurile Tibrului în amintirea originii lor comune și a frățietății în luptă și destin.

Ion Muche

CĂRȚI ȘI REVISTE

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE. — Cuprinzând un material variat de literatură, filosofie și istorie și adunând în paginile ei cele mai alese colaborări posibile, revista aceasta rămâne și mai departe cea mai bună publicație periodică românească. Din ultimul număr (Aprilie 1942), în afară de articolele domnilor: P. P. Negulescu *(Formele literare ale idealismului,* fragment dintr'un studiu întins de istoria filosofiei), D. Caracostea *(Din laboratorul eminescian),* C. Sassu *Premizele istorice ale istoricului Von Ranke),* Perpessicius *(Jurnal de lector),* Nicolae Roșu *(Efemeri de poetice)* etc. reținem poesiile d-lui Aurel Chirescu intitulate *Cântecele singurătății* și o baladă simbolică, de o factură cu totul nouă, a d-lui Ion Șiugariu intitulată *Țara de foc.* Numeroase cronici și note semnate de: Petre P. Ionescu, Al. Dima, Ion Șiugariu, Mariella Coandă, D. Tudor, etc. completează acest număr de înaltă ținută intelectuală.

Ceea ce ni se pare că nu cadrează cu nivelul acestei reviste este colaborarea d-lui E. C. Crăciun, care semnează o poesie cu foarte puține merite, intitulată *Copilul.* Deasemenea credem că revista ar fi mult mai completă dacă ar avea o cronică literară permanentă. Asta cu atât mai mult cu cât printre cei cari se ocupă azi cu întocmirea ei se află și valorosul critic Ovidiu Papadima. *(L. F.)*

MUNCITORUL NAȚIONAL ROMÂN. — O revistă cu totul excepțională, atât ca înfățișare și realizare tehnică, cât și ca preocupări permanente, este revista editată de Oficiul „Muncă și lumină" pentru muncitorii din întreaga țară și intitulată *Muncitorul Național Român.* Cuprinzând un bogat material de luptă națională și de redresare a vieții muncitorimii noastre, format din articole de doctrină, reportajii din întreprinderi, literatură adecvată scopului, precum și numeroase reproduceri și clișee și adunând în jurul ei o serie de colaboratori de valoare, ca: Petre P. Ionescu, D. I. Cucu, Ovid Caledoniu, Mica Șerbu, Ștefan Anghelescu, etc., publicațiunea aceasta este o realizare care întrece obișnuitele noastre reviste oficiale de acest fel. Trebue să amintim aici că meritul acestui succes cu totul excepțional revine în primul rând d-lui Pan M. Vizirescu, delegat din partea Ministerului Muncii ca director a acestei reviste. D-sa este o personalitate cunoscută, fiind un vechi luptător naționalist și având în urmă o activitate publicistică dintre cele mai bogate. *(I. Sg.)*

DACIA REDIVIVA. — Printre revistele ce le primim la redacție, urmărim cu o tot mai vie mulțumire paginile acestei publicații de o frumoasă și aleasă ținută literară. Din ultimul număr remarcăm articolele domnilor: Pan M. Vizirescu *(Intelesul sărbătorilor),* Mihai Isbășescu *(Drama pascală germană în evul mediu* și *Aurel Cosmoiu (Arta teatrului),* poesiile d-lor Aurel Chirescu și Ovid Caledoniu și judicioasa *Cronică literară* a d-lui Pericle Martinescu.

Unele colaborări însă nu prea au ce căuta în această revistă bună. *(I. Şg.)*

CLAVIATURI. — Sub îngrijirea poetului Gheorghinescu Vania apare, la Braşov, o revistă de poesie pe care autorul „Privighetoarei oarbe" a intitulat-o, frumos, „Claviaturi". Ultimul număr aduce colaborarea lui Lucian Blaga, Copiiu-Cheatră, Virgil Gheorghiu, regretatul George Vaida, Radu Demetrescu şi Aurel Marin din a cărui poesie „Interior" desprindem următoarea strofă:

„Iar peste cărţi în oraşuri deschisă,
Stă o carte
Pe care ca un deget de os, cuţitul zace,
Surprinsă se retrage spre uşă şi spre pace,
Smulgându-se din clare înfiorări
Ide moarte".

„Claviaturi" este o preţioasă revistă de poesie. Tuturor, în frunte cu Gheorghinescu Vania, le urăm un drum lung şi plin de frumuseţi.
(O. C.)

TRIBUNA LITERARĂ. — Având colaborările preţioase ale domnilor: Lucian Blaga, Octav Şuluţiu, Al. Dima, Radu Demetrescu, Mihail Chirnoagă, etc., precum şi o bogată cronică literară, religioasă, străină şi mărunţă, numărul acesta (August-Decemvrie) depăşeşte desigur prin conţinutul său, nivelul celor mai multe dintre revistele ce apar astăzi. Nu fără o rară bucurie am citit aceste reveniri ferice ale poetului *Laudei Somnului*:

Frunzuliţă ram de laur,
Ană, umbra mea de aur.

Drum pe jos şi drum pe sus
din apusuri lesam adus.

Sub pleoape, rosturi — fără,
le culegi întâia oară.

Şi te uiti şi vezi şi vezi,
anul tânăr prin linezi.

Celor pomi şi-acestor mume
le surâzi, le dărui nume.

Vrei să pipăi snopii, sapa,
te ulmeşte grâul, apa.

Frunză-ri alta'n lume nouă.
Fluturi, om, poveste, rouă,

Zarea albă'n cere herbinte,
serpii prin amurguri sfinte, —

Tu te miri cum toate, toate,
Alte sunt. Ah cum se poate?
Numai lună, rea ori bună,
îi se pare-aceeaşi lună.

(Fetiţa mea îşi vede ţara)

Ceea ce am putea imputa totuşi acestei reviste este că, din dorinţa dsea descoperi şi lansa cât mai mulţi poeţi şi prozatori ardeleni, a dat loc în paginile ei unor colaborări cu totul minore şi dizonante faţă de cele amintite mai sus.
(I. Şg.)

OLIMPIU BOITOŞ: PROGRESUL CULTURAL AL TRANSILVANIEI DUPĂ UNIRE. — Sibiu 1942. — D. Olimpiu Boitoş este autor a mai multe articole de istorie literară apărute în ultimul deceniu prin revistele din Ardeal, sau în broşuri separate. Ceea ce caracterizează scrisul D-sale este onestitatea informaţiei şi pasiunea pentru cele mai variate manifestări de cultură. Această ultimă broşură (100 pagini) cuprinde date şi materiale statistice privitor la activitatea culturală a Ardealului dela unire până la cedarea regiunei de Nord. Acest material se referă la: Biserică, Şcoală, Ştiinţe, Filologie, Filosofie, Literatură, Artele plastice, Muzică, Asociaţiuni culturale, etc. Scrisă cu dragoste, pe bază de o informaţie justă şi completă, cartea D-lui Olimpiu Boitoş este o oglindă fidelă a progresului realizat de Românii din Transilvania în perioada ultimilor două decenii.
(I. Şg.)

VASILE CULICĂ: MIRUL FRUNTILOR ÎNALTE. — Bucureşti, 1941. — Această ultimă culegere de poesii a d-lui Vasile Culica aduce un mai bogat material sufletesc şi o mai strânsă şi mai sigură realizare formală. Ea este însă totuşi, mult asemănătoare celorlalte culegeri de poesie ce mai apar încă, fiind departe de ceea ce ar putea constitui un merit cu adevărat autentic. Ceea ce trebue remarcat deocamdată este o lăudabilă râvnă pe terenul poetic, care, împreună cu sensibilitatea ce nu-i lipseşte autorului, poate constitui un suport pentru realizările viitoare.
(I. Şg.)

O CARTE
CU TOTUL
EXCEPŢIONALĂ:

Valoarea Artei în Renaştere

de ALEXANDRU MARCU

EDITURA SCRISUL ROMÂNESC

LIBRĂRIA
ROMULUS CIOFLEC
BUCUREŞTI, CALEA VICTORIEI 27, TELEFON: 3.01.13

Este complet asortată cu toate cărţile româneşti şi străine de literatură şi artă.

AU APĂRUT:

Ovidiu Papadima: *O oziune românească a lumii* (Col. Convorbiri literare, 1942).

Vintilă Horia: *Cartea omului singur* (Col. Meşterul Manole, 1941).

Ovid Caledoniu: *Vrăjitorul apelor* (Editura Fundaţiilor Regale, 1942).

Ion Şiugariu: *Paradisul Peregrinar* (Col. Meşterul Manole, 1942.

Laurenţiu Fulga: *Straniul Paradis* (Editura Universul, 1942.

Pericle Martinescu: *Sunt frate cu un fir de iarbă* (Col. Meşterul Manole, 1941).

Grigore Popa: *Invitaţii* (Editura Ţara, Sibiu, 1941).

Aurel Cosmoiu: *Geneza mitului* (Cartea Românească, 1942).

c. 171/942

PREŢUL LEI